

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

SZERKESZTI

MAGYARY ZOLTÁN

A német országrendezés.

MAGYARY ZOLTÁN

Milyen feladatokat ró az 1940:
IV. t. c. a földművelésügyi köz-
igazgatásra?

SZANISZLÓ JÓZSEF

A román alkotmány és közigaz-
gatás újabb fejlődése.

MARTONYI JÁNOS

Tudomány és élet

Eljárások a mezőgazdasági népesség egzisztenciális kategóriáinak becslésére (E. P.) — Földbirtokpolitikai kézitérkép (E. P.) — A mezőgazdasági népesség egzisztenciális kategóriáinak hozzávetőleges becslése a trianoni országterületekre (E. P.) — A tatai bányavidék (K. I.)

Könyvszemle

Fél Edit: Kocs 1936-ban (Kiss István) — Vármegyei szociális jelentések (E).

Melléklet.

A külföldi jogfejlődés forrásai. Rendelet a román alkotmány és közigazgatás módosításáról.

K I A D J A A

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET

B U D A P E S T

1 9 4 1

Egyes szám ára 1.—P

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

MEGJELENIK ÉVENKÉNT TIZSZER.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, IV. PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1. I. EMELET, 116. SZ. — TELEFON: 184—623.

TARTALOM

	Oldal
A német országrendezés.	MAGYARY ZOLTÁN 209
Milyen feladatokat ró az 1940:IV. t. c. a földművelésügyi közigazgatásra?	SZANISZLÓ JÓZSEF 215
A román alkotmány és közigazgatás újabb fejlődése.	MARTONYI JÁNOS 222
Tudomány és élet	230
Eljárások a mezőgazdasági népesség existenciális kategóriáinak becslésére (E. P.) — Földbirtokpolitikai kézitérkép (E. P.) — A mezőgazdasági népesség existenciális kategóriáinak hozzávetőleges becslése a trianoni országterületre (E. P.) — A tatai bányavidék (K. I.)	
Könyvszemle	242
<i>Fél Edit</i> : Kocs 1956-ban (<i>Kiss István</i>) — Vármegyei szociális jelentések (E).	
Melléklet	
Rendeletek a román alkotmány és közigazgatás módosításáról. Fordították: <i>Martonyi János</i> és <i>Gyallay-Pap Domokos</i> .	

E szám munkatársai:

Magyary Zoltán dr. egyetemi tanár, a Magyar Közigazgatástudományi Intézet igazgatója. — *Szaniszló József dr.* Komárom vm. közjóléti előadója, vm. aljegyző. — *Martonyi János dr.* egyetemi tanár. — *Kiss István dr.* tanügyi segédtitkár. — *Elek Péter dr.* gazdasági tanár. — *Gyallay-Pap Domokos* kolozsvári egyetemi gyakornok.

A Közigazgatástudomány évi előfizetési ára 10 pengő. Jogi személyek, könyvtárak, intézetek részére évi 24 pengő. Az előfizetési ár félévi részletekben is fizethető. Póstatakarékpénztári csekk számla száma: 36.111.

FELELŐS KIADÓ: MAGYARY ZOLTÁN.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

A nyomdáért felelős: Mészáros József.

A NÉMET ORSZÁGRENDEZÉS.

I. *Az országrendezés szükségletének kialakulása*

A XIX. században megszűnt a jobbágyság és a jobbágyok földhözköötöttsége. Az orvostudományok haladása következtében háromszorosára növekedett Európa és abban Magyarország lélekszáma és népsűrűsége. A technika haladása következtében a közlekedési lehetőségek a személy és áruforgalmat sokszorosára fokozták. Az ipar fejlődése számos új bánya és ipartelep, gyártelep létesítését hozta magával. A népességnek városokba való tömörülése nagy lendületet vesz és kifejlődtek a nagy vonzási körrel bíró metropolisok, Magyarországon a főváros. Ezeknek a hatásoknak következtében lépett fel a fejlődöttebb államokban az a jelenség, hogy míg korábban — mint például nálunk is, a török kiűzetése után — a probléma az volt, hogy a nagy területeket hogyan népesítsük be és használjuk fel, most nemcsak minden terület ki volt használva, hanem a helyszűke okozott problémákat és tette szükségessé az államhatalom beavatkozását.

Ugyanez a kor azonban a liberalizmus korszaka volt, amely az állami beavatkozásnak nem kedvezett. A beavatkozás szükségességét nagyrészt csak akkor látták be és tartották megengedhetőnek, amikor már halaszthatatlanná vált, azaz amikor a be nem avatkozás következtében már részben jóvátehetetlenül elhibázott helyzetek nagyszámban fejlődtek ki.

A helyproblémák megoldására azonban csak elszórtan és csak egyes konkrét feladatokra alakultak közjogi, azaz a magánjogit meghaladó hatáskörű szervek. Ilyenek voltak elsősorban a vízszabályozási társulatok, vagy nálunk az 1870: X. törvény által létesített Fővárosi Közmunkák Tanácsa, az akkor még nem egyesített Buda, Pest és Óbuda városok egységes szabályozására és fejlesztésére. A hatósági irányítás elmaradása következtében fejlődött helyzetek, a közigazgatás kártékony passzivitásának vádoló eredményei egyrészt a nagy alföldi területeket elfoglaló tanyai település, a sokféle található földbirtokelaprózottság és a Budapest környéki városok és községek gyűrűje, amelyben kereken félmillió ember telepedett le, előrelátó egységes terv szerinti hatósági irányítás nélkül, úgy hogy a Fővárosi Közmunkák Tanácsának az 1937: VI. t.-c. alapján való hatásköri kiterjesztése teljesen elkészt.

Hasonló a fejlődés a többi államokban is, amelyekben az ilyen parciális, részleges térrendezési megoldások szintén csak akkor

jöttek létre és szaporodtak, amikor valami rendkívüli ok, egyes városok egységes terv szerinti újjáépítése fellép, így tűzvész (nálunk Gyöngyös), árvíz (nálunk Szeged), az Amerikai Egyesült Államokban a Tennessee-Valley árvízjárta nagy területének rendezése, vagy a világháborút befejező békeszerződések által megállapított új országhatárok által okozott új helyzetek, melyek főleg a területvesztéseket szenvedő államokra hárították hirtelen támadt területrendezési kérdések megoldásának szükségességét.

A tervszerű és összesítő területrendezések kérdése ismeretes Angliában, Hollandiában, Franciaországban, a világháború utáni Németországban (a Siedlung-Verband Ruhrkohlenbezirk, amelyet az 1920. évi május 20-i törvény szervezett.) Az átfogó országrendezésnek szüksége és lehetősége azonban az autoriter államokban hasonlíthatatlanul más jelentőséget kapott. Az orosz, az olasz és a német forradalom egyaránt akként alakították át az állami apparátust, hogy a törvényhozó hatalom vezető szerepét megszüntették és azt a közigazgatás vette át. A közigazgatás ily módon a cselekvésnek a korábbinál sokkal kedvezőbb lehetőségeihez jutott és azt hosszútávú átfogó tervek szerint gyakorolja. Mindhárom államnak eddigi eredményei e téren méret és gyorsaság tekintetében minden korábbit felülmúlnak. Szovjetország öt éves tervei alapján az ország energiaforrásait és nyersanyagkészleteit feltárta és megszervezte, a közlekedést fejlesztette, nagyarányú ipartelepkeket létesített a birodalom különböző pontjain, amelyek körül már nem egy több százezer lakosú új város keletkezett. Olaszországban a nagyarányú és nagyszámú közművek, a pontusi mozsarak lecsapolása, az úthálózat fejlesztése, a Németbirodalomban pedig a négyéves tervek alapján a birodalmi autópályák hálózatának kiépítése, a nyugati és keleti erődvonal építése, a hadsereg felszerelése és a Nagynémet-Birodalom összes anyagi erőinek a nemzeti önellátás és a kontinentális háború szervezése céljára összefogása és maximális teljesítményre való felfokozása azok a teljesítmények, amelyekhez fogható a parlamentáris berendezésű államok felmutatni sehol sem tudtak.

Ezeknek a nagyarányú erőfeszítéseknek egyik lényeges eleme a nemzet életteréül szolgáló területnek olyan felhasználása, hogy az, az azon lakó emberek elhelyezkedésére és megélhetésére a legjobb lehetőséget nyújtsa. Ezt legtudatosabban és legrendszeresebben a Harmadik Birodalom oldotta meg, amelyben a legnagyobb a feszültség, amely a megoldásra kényszerítette és legnagyobb a szervezési képesség, amely arra képesítette. Az akció neve nálunk *Raumordnung*, amely célra 1935 óta fokozatosan kiépített szervezetet létesítettek.¹

¹ L. Reichsminister Hans Kerrl: *Reichsplanung und Raumordnung. A Grundlagen, Aufbau und Wirtschaftsordnung des Nationalsozialistischen Staates* c. műben, Band II, Gruppe 1., 24a. Spaeth und Linde, Berlin.

Staatssekretär Hermann Muhs: *Die Raumordnung in der nationalsozialistischen Staatspolitik. Raumordnung und Raumforschung 1937. évf. U. a. Die Raumordnung vor neuen Aufgaben. Raumordnung und Raumforschung. 1938. évf.*

II. A nemzeti szocialista országrendezés.

A nemzeti szocializmusnak az a fontos alapelve, hogy a közérdek előbbrevaló, mint a magánérdek, az országrendezés terén azt jelenti, hogy véget tudnak vetni az „országrendetlenség”-nek, amely a liberalizmus korát jellemezte és az eddigi kisebb-nagyobb számú önálló részcélok helyett a német élettérnek egységes nemzeti célok szerint való újjárendezéséhez láttak. Természetes, hogy a tér adottságai realitások, amelyekkel számolni kell. De egy nép élettérének alakítására döntő jelentőségük van az azt betöltő nép képességeinek. A Harmadik Birodalom az országrendezést úgy fogja fel, hogy a kérdés az, hogy: mit tud a német nép a saját országából csinálni? Az erős exekutiva államának nagyok a lehetőségei és ezzel ők tisztában is vannak. A nemzetiszocialista országrendezés azonban csak a liberális kor hagyatékából indulhatott ki: annak javítására, korrigálására és továbbfejlesztésére törekszik. Célkitűzése azonban totális, eszközei és cselekvési lehetősége fokozottabbak s munkájának üteme a liberalizmus bágyadtságával szemben erélyes, katonás.

A totalitás nem elvi, hanem gyakorlati követelmény. Az élet is egységes és csak egységesen alakítható. A nemzet is szerves egység, ezért egységes rendezést kíván. A totalitás az országrendezés tekintetében főleg két irányú követelményt jelent: az egyik horizontális a másik vertikális irányú.

Kiszakított vagy elszigetelt részterületek rendezése az ösztérületre való tekintet nélkül a liberalizmus szervezetlenségére jellemző. Ma a szervezés szintén részterületekben folyik, de azok úgy vannak kijelölve, hogy együtt a Birodalom ösztérületét kiadják. A horizontális totalitás biztosítja, hogy az országrendezés a terület egészét átfogja.

Vertikális irányban a különböző kormányzati ágak elgondolásai és szakprogramjai a múltban egymásra való tekintet nélkül érvényesültek. Ilyen körülmények közt helyes döntések nem jöhettek létre. Ez a helyzet különösen súlyos azokban az országokban, amelyekben a kabinetrendszer még megvan, mert a miniszterek testülete nem bizonyult alkalmasnak az összhang biztosítására. A Harmadik Birodalom ezt a kérdést is megoldotta azáltal, hogy a kancellárt az összes miniszterek fölé állította és így ki van zárva, hogy az alájarendelt minisztériumok közt eldöntetlen, vagy nehezen eldönthető vetélkedések legyenek.

Az országrendezés csak akkor lehet totális, ha azt hatásköri szabályok szét nem tépik. Általános hatásköre azonban csak a legmagasabb szervnek lehet. Ezért az országrendezés legfőbb szerve, mint legmagasabb birodalmi szerv jött létre, amelyet egy birodalmi miniszter (Kerrl) vezet, aki közvetlenül a vezértől és kancellártól függ és a többi birodalmi főszervek meghallgatása után dönt.

III. *Az országrendezés szervezete.* A mai szervezet alapja az 1935. évi március 29-iki törvény, amely a közcélra való ingatlan-szerzés irányítására birodalmi hivatalt (*Reichsstelle zur Regelung des Landbedarfes der öffentlichen Hand*) állított fel. Erre azért volt szükség, mert a nemzeti szocialista államvezetés erélye közcélra oly sok új ingatlan szerzését tette szükségessé, hogy az összhang csak külön szerv útján volt biztosítható. De már 1935. június 26-án továbbfejlesztették az országrendezés birodalmi szervévé (*Reichsstelle für Raumordnung*) és hatáskörére a Birodalom egész területének átfogó, legmagasabbfokú szervezését és rendezését tették. További jogszabályokkal fejlesztették ki az országrendezés szervezetét. A szervezet alapelvei a következők: Az országrendezés előfeltétele a megfelelő terv-készítés. A tervezést csak nagyobb tájegységekben lehet kiegyenlíteni. Tervezési tájegységek (*Planungsräume*) a közigazgatási tartományok (a Reichsstatthalterbezirke, Poroszországban a Provinz-ok, továbbá maga Berlin városa, a Saarland és a Ruhrkohlenbezirk Siedlungsverband-ja). Meg kell különböztetni az országrendezésre vonatkozó terv készítését annak végrehajtásától. A két feladatot különböző szervekre bízták: ezek a *Planungsbehörde*-k és a *Planungsgemeinschaft*-ok. Az országrendező hatósági szervek a tartományok élén álló Reichsstatthalterek és a porosz provinciákban az Oberpräsidentek, a tervezés céljára pedig minden tartományban „Landesplanungsgemeinschaft” címmel testületi szervet kell létesíteni.

A *Planungsbehörde*-k a *Reichsstelle für Raumordnung*-nak vannak alárendelve és feladataikat utóbbinak hozzájárulásával részben alacsonyabb szervekre, a kb. a mi megyéinknek megfelelő *Bezirk*-ek élén álló *Regierungspräsidenten*-re is átruházhatják. A *Landesplanungsgemeinschaft*-ok önálló jogi személyiséggel bírnak, szervezeti szabályrendeletüket a birodalmi belügy-miniszter és a *Reichsstelle für Raumordnung* jóváhagyásával maguk állapítják meg. A *Landesplanungsgemeinschaft* tagjai a birodalmi és állami helyi hatóságok (dekoncentrált szervek): honvédelem, munkaügy, közlekedés, mezőgazdaság, ipar, pénzügy, propaganda, továbbá a területi önkormányzat és a testületi önkormányzat, fontosabb vállalatok és tudományos intézetek képviselőiből alakulnak. A *Landesplanungsgemeinschaft* elnöke azonban a *Planungsbehörde* vezetője, a *Reichsstatthalter* (*Oberpräsident*). A *Landesplanungsgemeinschaft*ok feladata a birodalmi és tartományi szervezés összes előmunkálatainak elkészítése. Az összes érdekelt hatóságok igényeinek ismeretében átfogó, jövőbe néző tervét készítik a gondozásukra bízott tájegység rendezésének. A részlettervek készítését és az azokhoz való adatszolgáltatást azonban célszerű minél alacsonyabb, a járási és községi szervekre bízni, s azokat erre a célra valóban fel is használják. A tartományi tervező szervnek szakbizottságai vannak és azok elnöke a *Landesplanungsgemeinschaft* legmagasabb főhivatású szak-szerve, a *Landesplaner* (tartományi tervező). A tartományi tervezés decentralizált szerveinél, a *Bezirk*-eknél hasonló szervek létesül-

nek, Bezirksplaner-rel, mint főtisztviselővel. A Reichsstelle für Raumordnung mellett is van egy Reichsplanungsgemeinschaft.

Ennek a szervezetnek tehát az a lényege, hogy a terveket az összes érdekelt tényezők közreműködésével a tartományok, tehát a különböző viszonyok kellő ismeretével rendelkező tájegységek maguk készítik. Az elkészítésben az összes érdekelt szervezetek részt vesznek (Landesplanungsgemeinschaft), de a tervező hatóság (Planungsbehörde), mint egyéni szerv dönt. Az így készült javaslatok kerülnek az országrendezés legfőbb szerve (Reichsstelle für Raumordnung) elé, amelynek vezetője az azokból készülő birodalmi szintézis tekintetében szintén szaktestület (Reichsplanungsgemeinschaft) által való előkészítés alapján szintén mint egyéni szerv dönt.

IV. *A tudomány közreműködése.* Azoknak a nagyfontosságú és szövevényes kérdéseknek megoldása, amelyeket az országrendezés felvet, csak a tudomány szervezett közreműködése útján sikerülhet. Alig van olyan tudományszak, amely az országrendezéssel több-kevesebb kapcsolatban nem volna. Ez azok együttműködését teszi szükségessé. A tudomány az országrendezés munkájának főleg az előkészítés és a ténymegállapítás terén tudja a legnagyobb támogatást nyújtani. Mivel a cél a különböző irányú összefüggéseket is megállapítani tudó alapos tájismeret, a kutatások csak decentralizáltan végezhetőek. A tudományos munka megszervezése az egyetemekkel és főiskolákkal kapcsolatosan történik. Minden egyetemen és főiskolán munkaközösség jött létre, amely fakultási hovatartozásra való tekintet nélkül összefoglalja mindazokat, akiknek tudományszaka az országrendezéssel kapcsolatos. A munkaközösség vezetője az illetékes Landesplaner-rel van állandó közvetlen kapcsolatban. Ezek az egyetemi munkaközösségek azonkívül össze vannak foglalva a birodalmi táj kutató munkaközösségbe (*Reichsarbeitsgemeinschaft für Raumforschung*), amely a birodalmi közoktatásügyi miniszternek van alárendelve, de szoros együttműködésben van a Reichsstelle für Raumordnung-gal, valamint a Reichsplanungsgemeinschaft-tal is. A Reichsarbeitsgemeinschaft für Raumforschung szervezeti szabályzatát a birodalmi közoktatásügyi miniszter 1935. dec. 16-án kelt rendeletével állapította meg. Feladata eszerint, hogy a táj kutatással foglalkozó tudományos erőket tervszerűen összefogja és irányítsa, a tudományt a Reichsstelle für Raumordnung-gal szoros együttműködésben az országrendezés munkájába bekapcsolja, a munkaközösségben szervezett tudományos kutatás útján az országrendezést érdeklő tudományos problémák gyorsabb megoldását biztosítsa és a megfelelő szakértők utánpótlásáról gondoskodik.

A Reichsarbeitsgemeinschaft für Raumforschung 1937 óta magas színvonalú tudományos havi folyóiratot ad ki, „*Raumforschung und Raumordnung*” címmel.

V. *Az országrendezés munkája.* Az országrendezést meg kell előznie a tervezésnek, a tervezésnek pedig a tényekből kell kiindulnia. A ténymegállapítás módszeres elvégzése e téren az alapos munkának nélkülözhetetlen előfeltétele. Az adatgyűjtés és ténymegállapítás terén kiváló fontosságú a rendelkezésre álló statisztikai anyag. A tervező munkához azonban nem elég az átlagnak és az általánosnak az ismerete, hanem nélkülözhetetlen számára a konkrét helyzeteknek, adatoknak ismerete. Az egyes nagy, közép és kistájakra vonatkozó statisztikai adatokat térképekben és diagramokban, valamint leírásában feldolgozzák. A Reichsstelle a térképek készítéséhez egységes jelkulcsot állapított meg.¹ Az előkészítés és adatgyűjtés rendszerint több időt és munkát kíván, mint az annak alapján következő tulajdonképpeni tájtervezés, amely azonban a legnehezebb munka. Az országrendezés főfeltétele a totális tájtervekből álló országrendezési terv elkészítése. Ez már megindult akként, hogy területi, regionális totális tervek készülnek a tartományokban és vertikális szaktervek az egész Birodalomra kiterjedően az egyes főkormányzati ágak részéről. A Reichsstelle feladata ezekből az elemekből a térből kiinduló szerves és legértékesebb szintézis kitermelése. Bár ez óriási méretű feladat, rendszeres előkészítéssel megoldható. A munkához tudni kell az irányadó szempontokat. Ezeket a következő négy pontban foglalták össze:

1. a népszaporodás előmozdítása;
2. a lakosság legjobb elosztása a területen;
3. a földnek és termőerejének legkedvezőbb felhasználása;
4. a Német Birodalom védelmének a legmagasabbra fokozása.

Ezek a szempontok alkotják a koordinata rendszert, amelybe az országrendezés egész munkájának be kell illeszkednie.

Az országrendezés tehát a Harmadik Birodalom számára a német nép valódi létkérdése s mikénti megoldásától nagy mértékben függ a német nép jövője. Ettől függ, hogy az ország a nép minden fiának valódi hazája legyen és neki a legjobb életfeltételeket nyújtsa. Ez az alapvető fontossága a magyarázata annak, hogy a Harmadik Birodalom a fentvázolt alapossággal látott a megoldásához.

Az országrendezés, mint magas rendű szintézis, a XX. századi államnak egyik új kormányzati szükséglete. Az erős exekutiva állam vállalkozni is tud a megoldásra. A parlamentáris állam nem tud vele megbírkózni s talán ezért nem volt hajlandó róla tudomást venni.

MAGYARY ZOLTÁN.

¹ Kerrl: Planzeichen für Raumordnung und Flächennutzung. Reichsverlagsamt. Berlin 1937.

MILYEN FELADATOKAT RÓ AZ 1940: IV. T.-C. A FÖLDMIVELÉSÜGYI KÖZIGAZGATÁSRA ?

Az 1940: IV. t.-c. — legújabb földbirtokpolitikai vonatkozású törvényünk — a magyar földkérdés megoldását „évenként legalább százezer kataszteri hold mezőgazdasági ingatlanak tulajdonul vagy haszonbérletbe megszerzésével“ kívánja egy lépéssel előbbre vinni.

Mivel a fenti törvény végrehajtási rendelete még nem jelent meg, az alábbiak során röviden rámutatunk azokra a szempontokra, amelyeknek figyelembevétele szükséges ahhoz, hogy az évenként új tulajdonba vagy kishaszonbérletbe kerülő százezer hold tényleg jelentsen is valamit a várvavárt földbirtokrendezés eredményéből s több legyen, mint rosszul előkészített, visszafelcsülő kísérleti próbálkozás. Nem kívánunk itt arról beszélni, hogy ez a százezer hold sok-e, vagy pedig kevés. Nem foglalunk állást abban a kérdésben sem, hogy a nagybirtok, vagy a kisbirtok termel-e többet. Kizárólag csak az említett földmennyiség helyes felhasználásának olyan *lehetőségére* óhajtunk rámutatni, amelynek figyelmen kívül hagyása nézetünk szerint a törvénynek fájdalmas hézaga. Ilyen formán nyilvánosságra kerülhetnek olyan követelmények, amelyeknek a végrehajtási rendeletbe való felvétele javíthat a törvénynek alább említendő hiányain.

Minden földreform végső célja csak az lehet, hogy annak következményeképpen a földtulajdonban mutatkozó *ellentétes és egészségtelen végletek eltűnjenek s minél több független, önálló — anyagilag jól megalapozott — gazda-egzisztencia* keletkezzék. Ebbe a programba természetesen belefér esetleges *nemzetiségi kérdések helyes megoldása*, valamint különleges magyar szempontból vizsgálva a célt: mezőgazdasági termelésünk régóta hangoztatott *átállítása is*. A szóban forgó százezer hold jövő sorsát boncolgatva, a felhasználás *eredményessége* — bármilyen szempontból nézzük is azt — attól függ, hogy *kik fogják megkapni ezt a földterületet*.

A törvény nagyon részletesen és mondhatnók: precízen rendelkezik arról, hogy *kiktől és mi módon* vétessék el, *de elmulasztja azt megjelölni, hogy kiknek és milyen feltétel mellett adassék*. Pedig ez legalább olyan fontos kérdés, mint az előbbi. A célt ugyanis a nagybirtok csökkentése mellett a kisbirtok helyes erősítésével, illetőleg megfelelő szaporításával lehet elérni. Sajnos, az utóbbinak módjára vonatkozóan a törvény még csak véletlenül sem tartalmaz útmutatást. *Ez egyik legnagyobb hibájának tekinthető*. Ha u. i. ez a százezer hold nem fog *oda* kerülni, *ahová* annak rendeltetésénél fogva kerülni kellene, s nem *úgy* kerül *oda, ahogyan* kellene, akkor az egész végrehajtás célttévészített s legfeljebb arra lesz jó, hogy komoly támadási felületet nyújtson azok-

nak, akik a nagybirtok feltétlen szükségességét hirdetik s nem hisznek egy komoly földreform végrehajthatóságában. A törvénynek ezen a hiányán azonban még a végrehajtási rendeletnek módjában áll segíteni.

Azt eldöntendő, hogy a fenti százezer holdat kik kapják és milyen feltételek mellett, először azt kell vizsgálnunk, *hogyan egyáltalán milyen kategóriák vannak*, amelyek a törvény végrehajtása során, mint juttatottak, szóbakerülhetnek. Más szóval röviden érintenünk kell *mezőgazdasági népességünk egzisztenciális tagozódását*. Ez a tagozódás adottság, amit a földreform végrehajtása során büntetlenül figyelmen kívül hagyni nem lehet. Semmiféle szempontból sem közömbös u. i., hogy a számbajöhető kategóriák között az odaítélésnél melyiket fogják előtérbe helyezni. Jól értelmezett egzisztenciális tagozódást véve alapul, a földreform célja máris erősen elhatárolja a józanul szóbajöhető lehetőségeket.

Az egzisztenciális tagozódást vizsgálva, a mezőgazdasági népesség körében az alábbi *kategóriákat* különböztetjük meg: (Lásd részletesen Magyary—Kiss: *A közigazgatás és az emberek c. munkáját*: 127. és köv. oldal.)

- I. *Agrárproletárok*. Ide egyrészt a legnagyobb tömegeket képviselő mezőgazdasági munkások (cselédek, napszámosok, zsellérek, ú. n. „nincstelenek”) tartoznak, másrészt ide sorozhatók még azok is, akiknek házuk vagy házrészük és ingatlanuk 2 katasztrális hold alatt marad. E kategóriának jövedelmi forrását mindenkor munkaereje szolgáltatja. *Függősége teljes*.
- II. *Törpebirtokosok*. E kategóriához tartozóknak 2 holdnál nagyobb és 5 holdnál kisebb a földtulajdonuk. Nagyon jó kertgazdálkodás esetétől eltekintve, ezek az egzisztenciák valamennyien *jövedelemkiegészítésre* szorulnak, ami a helyi viszonyoktól függően különféle lehet. Az Alföldön főleg kisbérlettel egészítik ki a törpebirtokot eltartóképes nagyságra, (lásd a III. kategóriát) egyéb helyeken pedig napszám, fuvarozás, erdővágás, háziipar stb. szolgál jövedelemkiegészítéseképpen. *Ez a réteg is függő viszonyban van*, bár lényegesen kisebb mértékben, mint az I. kategória.
- III. *Kisparasztgazdaságok*. *Az első független kategória*. Ez a réteg a helyi viszonyok figyelembevételével 5 holdtól egészen 15—20 holdig terjedő gazdaságokat foglal magában s általánosságban 12 hold körül kristályosodik ki. Kicsi — *bár önállóságot nyújtó birtokán* — amit *saját erejével* művel, inkább tengődik, mint él. Birtoka minden esetre el tudja tartani. Csak azért nem pusztul ki, mert hihetetlen nélkülözések közt — igényeit a minimumra redukálva — görcsösen ragaszkodik kis darab földjéhez.
- IV. *Középparasztgazdaságok*. Szintén a helyi viszonyoktól függően, amit főleg a piac, kultúra, termelési ágak stb. jelentenek, elég jó módban élnek s okszerű gazdálkodás esetén gyarapodásra is képesek. A birtoknagyság nehezen határozható meg, mert főleg a földminőségtől függ a jó mód lehetősége. Kb. 25 holdtól egészen 100 holdig tart. Az átlag 40 holdasnak tekinthető. *Feltétlen jellemzője a cselédtartás*.
- V. *Nagyparasztgazdaságok*. Az előbbi kategóriától egyrészt területnagyságban (100 hold felett!), másrészt pedig abban különböznek, hogy a rendelkezésre álló föld akkor is megtermi számukra a szükséges mennyiséget, ha annak jókarban tartására nem is fordítanak különös gondot. Ezért gazdaságuk igen sokszor elhanyagolt s ha egy-két kivételtől eltekintve, nem is mennek tönkre, gyarapodásra sem képesek erősen *külterjes* termelésük és sokszor kultúrálatlanságuk miatt.

Természetesen hangsúlyozni kívánjuk, hogy ezek a kategóriák nincsenek mereven elválasztva egymástól, de mint típusok, minden esetre adva vannak. A földművelésügyi közigazgatásnak *számolnia kell létükkel, ha a végrehajtás során nem akar sötétben tapogatózni s a rendelkezésre álló százezer holddal céltudatos, nem pedig a véletlenre bízott földbirtokpolitikát kíván lebonyolítani.*

Feltehetjük ezek után a kérdést, hogy az érintett ötféle kategóriából a törvény végrehajtása során melyik, helyesebben melyikhez *tartozók* részesüljenek földjuttatásban? Ha a földreform céljának elfogadjuk a fentiek során egyszer már leszögezett tételt — *anyagilag jól megalapozott, önálló parasztgazdaságok szaporítása, illetőleg ilyenek teremtése,* — akkor a végrehajtó szervek komoly útmutatást találnak a bemutatott egzisztenciális tagozódás felhasználásában.

E szerint nem kaphatnak földet sem bérlet, sem pedig tulajdoni formában a IV. és V. kategóriába tartozók, mert ezek anélkül is függetlenek, erősek s ha földvételei lehetőség van, azt a saját anyagi erejükre támaszkodva maguk is ki tudják használni. Más okoknál fogva ugyan, de hasonlóképen nem jöhetnek most szóba — a későbbiek során említendő *kivételtől* eltekintve! — az I. kategóriába tartozók sem. Nem áll u. i. rendelkezésre annyi föld, ami ezeknek a kielégítésére *elegendő* volna, nem is beszélve arról, hogy megfelelő felszerelés és hozzáértés hiányában e kategóriához tartozók a nekik juttatott földet nem tudnák jól megművelni s nemzetgazdasági szempontból így komoly terméskieséssel kellene számolnunk. Ez pedig a jelen körülmények közt nem megengedhető.

Marad tehát a II. és III. kategória, vagyis a *jövedelemkiegészítésre* szoruló és a földben kifejezett *létminimumhatárán* küzdők csoportja. Ehhez a két kategóriához tartozók földhöz juttatása és pedig a III. kategóriának a IV.-be, a II. kategóriának pedig legalább a III.-ba való emelése lehet az egyetlen elfogadható cél, amit a végrehajtás során a földművelésügyi közigazgatás maga elé tűzhet. S ezzel tulajdonképen el is értünk ahhoz a kérdéshez, amire különös figyelmet kell az arra illetékeseknek fordítaniok. *Nevezetesen a végrehajtás során ne azok kapjanak földet, akik „irattak“, hanem akiket a föld odaítélésére hivatott tényezők erre nem protekció, hanem a fentiek során mérlegelt különféle szempontok szerint méltónak találnak.*

Ez más szavakkal annyit jelent, hogy a *kezdeményezésnek* mindenütt a végrehajtó szervek kezében kell lenni. Ne legyen a földművelésügyi közigazgatás kiszolgáltatva csupán a földéhség diktálta követelményeknek! Az kétségtelen, hogy a törvény szerző és *minden követelménynek* megfelelő végrehajtása súlyos feladatokat ró a földművelésügyi szervekre, de azoknak éppen ilyen súlyos feladatok megoldása a rendeltetésük. Itt látszik majd meg, hogy ezek a szervek hivatásuk magaslatán állnak-e s alkalmasak-e a nemzet legégetőbb problémájának helyes megoldására.

Mielőtt határozottan körvonaloznók a földművelésügyi szervek teendőit a törvény végrehajtásával kapcsolatosan, rámutatunk azokra a következményekre, amelyekkel számolnunk kell az esetben, ha a földjuttatás nem fog céltudatosan történni és a végrehajtás során a kezdeményezés nem lesz a végrehajtó szervek kezében.

Első következmény a szociális feszültség növekedése. Ez a megállapítás *ellentmondásnak* látszik, mert első pillanatra nem egyeztethető össze a *juttatás* gondolatával. Ha azonban ez a juttatás nem céltudatos és a kiosztásra kerülő föld csak ötletszerűen — sokszor jogosulatlan befolyással is alátámasztva — kerül azoknak a birtokába, akik azt „igénylik“ vagy ha úgy tetszik „iratják“, akkor a juttatás során igen sokan fognak olyanok is földet kapni, akik számára az a juttatás *nem indokolt*. Bele tartoznak u. i. az előbb említett egzisztenciális tagozódás IV. esetleg V. kategóriájába s földhözjuttatásuk túllő a földreformnak még *legtágabban* értelmezett célján is. Ez a juttatás így természet-szerűen váltja ki azoknak a jogos irigységét, akik ilyen formán elestek a földreform várt eredményétől, még jobban fogja növelni az amúgyis erős — sokszor mesterségesen táplált — földéhséget s fogja szítani a parasztfalvak végzetes átkát: a paraszttársadalmi rétegek széthúzását.

Még tulajdonképen semmi komolyabb lépés nem történt a törvény végrehajtása terén, mégis azokon a helyeken, ahol az igénybevehető földek odaítélésének előkészítése folyamatban van, máris megtaláljuk ezeket a jelenségeket. Az ideiglenesen haszonbérbe adott felvidéki telepesbirtokoknál is történt komolyan kifogásolható bérbeadás s a háttérbeszorultak az e fölött érzett elégedetlenségüket nem is igyekeznek véka alá rejteni. Ha a végleges odaítélés is ilyen alapon fog megtörténni, akkor a juttatásból kimaradtak igen keserűen fognak még hosszú évek múlva is a földművelésügyi szervek mérlegelő képességéről beszélni.

A második következmény hatásaiban talán még az előbbinél is súlyosabbnak tekinthető. Nem céltudatos juttatás esetén földet kaphatnak az I. kategóriába tartozók is. Itt pedig a nagy többség olyan, hogy a juttatott föld helyes megműveléséről — a mellett, hogy arról fogalma sincs — anyagiak híjján nem tud gondoskodni. Természetesen, ha ez a réteg minden további nélkül földhöz jut, ennek a juttatásnak nagy *termés-kiesés* lesz a mondott okok folytán a következménye. Ez érvet fog szolgáltatni azoknak, akik a földreformot azért nem tartják keresztülvihetőnek, mert az a nemzet termelő erejének a csökkentését jelenti. Évi százezer hold ilyen felhasználása egy-két éven keresztül nem teszi ugyan tönkre ezt a termelő erőt, de minden esetre jó érveket fog szolgáltatni a földreform elodázását kívánó rétegeknek. Tulajdonképen itt lát-szik, hogy milyen roppant felelősséggel tartozik a földművelés-ügyi közigazgatás a nemzetnek, mert rajta, — és csakis rajta — múlik olyan feladat helyes megoldása, amely a kérdés legmélyét tekintve, a *magyarság további gyarapodási vagy pusztulási lehetőségeit* hordozza egyaránt magában. És csak a *végrehajtás* során

fog megmutatkozni, hogy az 1940: IV. t.-c. jelentett-e tényleg előhaladást a magyar földbirtokpolitikában.

Mi tehát a végrehajtás során a földművelésügyi közigazgatás feladata, hogy se az I., se pedig a IV—V. réteg ne jusson földhöz, helyesebben, hogy földet csak *olyanok* kaphassanak, akik azzal a földreform fentiekben jelzett célját teljes egészében előmozdítják? Erre mutatunk rá röviden az alábbiakban.

1. *Első feladat:* azokban a községekben, ahol van igénybevehető föld, teljesen tisztába kell jönni a mezőgazdasági népesség egzisztenciális tagozódásával. Csak így lehet a földjuttatást olyan irányba terelni, hogy annak során a célnak és követelményeknek megfelelő egyedek kerüljenek földhöz. A juttatást semmi esetre sem lehet budapesti íróasztal mellett akta-formájában sablonosan elintézni. A magyar közigazgatás — különösen most a háborús korlátozások idején — már mindenfajta nyilvántartást vezet. Az iskolakötelesek, levente- és katonakötelesek nyilvántartásától már eljutottunk a zsír és cukorjegyen keresztül a cipőjegyekig. Ezek is fontos ügyek, — s az emberek ehhez mérten tudomásul is is veszik. Nem hisszük azonban, hogy fontosság tekintetében meghaladnák a földreform kérdését s így felvetjük a kérdést, hogy nem lehetne-e az előbbieket mintájára a *mezőgazdasági népességről egy külön nyilvántartást* felfektetni? A lehetőség most különösen adva van! Ez a felfektetés azonnal mutatná, — községenként természetesen más és más adottságok figyelembe vétele mellett — hogy az egyes mezőgazdasági jellegű családok *melyik kategóriába tartoznak*. Ilyen nyilvántartás felfektetése után az illetékes szervek nyomban maradék nélkül tájékozva volnának s tudnák a juttatást a földreform *céljához mérten* irányítani. Így azonnal látni lehetne, hogy aki „földet iratott“, az az *iratáson* és esetleges protekción túlmenőleg rendelkezik-e még *más alappal is*, ami jogosan támasztana alá egy esetleges juttatást. Milyen más volna így az eredmény, mennyivel könnyebb volna a hatóságok munkája, nem is szólva arról, hogy ez az egyetlen lehetőség a bárhonnán jövő igazságtalanságnak kiküszöbölésére. Ez pedig nagy szó a szociális feszültség és földéhség levezetésében.

Egy ilyen nyilvántartás felfektetése esetén azonnal át lehet azt tekinteni, hogy a földjuttatásban a fentiek alapján *részesíthetők* számára van-e elegendő föld? Ha nincs, akkor jönni kell a következő *rostának*. Ennek az volna a rendeltetése, hogy a számbajöhető kategóriákon (II. és III.) belül is történjék meg a kiválasztás. Ha már nem jut mindenkinek, akkor a legérdemesebbeknek jusson. Itt azután lehetőleg minden szempontra ki kell terjedni, mint gyermekszám, nemzethűség, egészség, háborús szolgálat, szorgalom, nem utolsó sorban azonban arra, hogy a juttatott meg tudja-e kellőképpen művelni a földet. Ez utóbbit illetően már újabb követelményre hívjuk fel az illetékesek figyelmét s a nyilvántartás felfektetése mellett ez már a *második számú* feladata a földművelésügyi közigazgatásnak. Szólnunk kell itt az *anyagiak* és a *szervezés* kérdéséről. A kettő u. i. szorosan összefügg egymással.

2. Véleményünk szerint a IV. és V. kategória azért nem kaphat földet, mert ennek ugyanis van, az I. pedig azért, mert anyagiak híján nem tudja megművelni. Kérdés azonban, hogy a II. és III. kategóriabeliek rendelkeznek-e megfelelő anyagiakkal? Sajnos a kérdésre tagadólag kell válaszolnunk. Lesznek ugyan közöttük szép számmal olyanok, akik már meglévő mezőgazdasági gépeikkel és állatállományukkal is meg tudják művelni a juttatott földet. A nagy többség azonban nem rendelkezik megfelelő mezőgazdasági tőkével (gép, állat) s annak beszerzésére sok reménye sincs, mivel a juttatott földet is le kell törleszteni s kettős amortizációval nincs módjában megbírkózni. Mi történjék itt, ha már a törvény végrehajtása során ezeknek kell a földet juttatni. Hogyan lehetséges az anyagiak biztosítása?

E téren a földművelésügyi intézmények *szervezési munkájának* kell sorompóba lépni. Szerencse még, hogy itt bizonyos támpontot maga a törvény is nyújt. Nevezetesen a 29. §. (4) bek. azt mondja, hogy a F. M. „a kishaszonbérletbe juttatást attól teheti függővé, hogy a kishaszonbérletbe juttatottak a földművelésügyi miniszter által kijelölt hitelintézet keretében *földbérlő csoportot*, vagy földbérlő szövetkezetet alakítsanak, vagy ilyenbe tagként belépjenek.” Talán az egyik leghelyesebb rendelkezése az 1940 : IV. t. c.-nek. Nem célunk e helyen, hogy a földbérlőszövetkezetek megalakításában rejlő nagyvonalú lehetőségeket ismertessük, (az ember akaratlanul Dániára gondol!) de le kell azt szögeznünk, hogy azoknak az *anyagiaknak* előteremtésére, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a földjuttatásban részesülő II. és III. kategória tényleg emelkedjék a gazdasági színvonalban s a követelményeknek megfelelően tudja juttatott (és saját) földjét megművelni, csak a földbérlő szövetkezet képes. E szövetkezet (helyesebben földbérlő szakcsoport) mögött rendszerint *hitelintézet* áll, amely egyrészt jelenti a szükséges *tőkét*, másrészt a maga szervezetével jelenti a szükséges *ellenőrzést*, ami már magában is garancia a föld jó kihasználására, terméserejének fokozására. Véleményünk szerint elsősorban így lehet biztosítani, hogy a földreform következtében a termésnívó vissza ne essék. És ez az egyetlen lehetőség, amely szerint az I. kategóriába tartozók is indokoltan kaphatnak földet. Mi úgy látjuk, hogy az egész csupán szervezés kérdése s nézetünk szerint ezt a szervezési munkát a földművelésügyi szerveknek vállalniuk kell. A törvény végrehajtása során ez volna a második számú feladatuk. Ez különben szorítkozhatnék csupán arra is, hogy egyszerűen felhívják az O. K. H. figyelmét a földreformban érdekelt községekben földbérlő szövetkezetek szervezésére.

3. A földbérlőszövetkezetekkel kapcsolatban még egy dologra kívánjuk felhívni a figyelmet. Ez pedig a magyar mezőgazdasági *termelés átállítása*. Az utóbbi évtizedben nagyon sokat hallottunk a magyar búzatermelés — egyáltalán a magyar mezőgazdasági termelés — válságáról. Ennek a lényege abban foglalható össze, hogy bizonyos cikkekből *sokat és drágán* termelünk s még barátaink sem lesznek hajlandók 22 pengőt adni a magyar búzáért, amikor jó búzát már 7 pengőért is kaphatnak. (A jelenlegi háborús konjunk-

túrát nem lehet figyelembe venni). Azt kell tehát termelni, amiből mi is versenyképesek vagyunk s amivel így állandó piacot tudunk biztosítani. Vagyis röviden szólva: *át kell állítani mezőgazdasági termelésünket*. E téren azonban eddig érdemleges lépés nem történt. Azt azonban máris megállapíthatjuk, hogy a magyar parasztot erre az átállításra sem szép szóval, sem pedig csendőrszuronyral rávenni nem lehet. Csak két út áll az illetékes szervek rendelkezésére: a) a mezőgazdasági népréteg *műveltségének* tágítása — és b) a *földjuttatás*. A kettő nagyon szorosán összetartozik. A földjuttatásnak (esetleg földbérlet-szövetkezetbe való belépés mellett.) legyen feltétele, hogy a juttatott földek egy részén a gazda *új fajta* termeléssel kísérletezik (ipari növények-olajosok) és vagy maga, vagy pedig fia részt vesz 3—4 hónapos gazdasági *szaktanfolyamon*, esetleg megfelelő irányú népfőiskolán. Erre a kísérletezésre a földbérlet szövetkezetek még alkalmasabbak, mint az egyes gazdák, mert ott a *szakszerű vezetést* — ami elengedhetetlen — és felügyeletet jobban lehet biztosítani. Azt mondanunk sem kell, hogy csak *szakszerű* s a követelményeknek 100 %-ig megfelelő kísérletről lehet szó, mert ha nem sikerül, akkor többé nem lehet próbálkozni. Hasonló elvek szerint kell a tanfolyamokat is szervezni.

Úgy véljük, hogy ez a két mozzanat a földreform átfogó programjában egyúttal megoldja vagy legalább is elindítja a mezőgazdasági termelés átállítását s így előbbre jut egy lépéssel ez a fontos kérdés is. Ez különben — mint azt még cikkünk elején hangsúlyoztuk — hozzátartozik a magyar földreform fogalmához. Az itt mondottakat tekintjük a törvény végrehajtása során a földművelésügyi közgazgatás harmadik *feladatának*.

Összefoglalva tehát a mondottakat: a) *fel kell fektetni a földreformban érdekelt helyeken a mezőgazdasági népesség nyilvántartását*, (besorozni őket az öt kategória egyikébe!) b) a juttatást a célnak megfelelően csak a II. és III. kategóriára szorítani, végül, c) az új termelési rendet és a tanfolyam elvégzését a juttatás feltételévé tenni.

Fenti megállapításaink ellen két ellenvetést lehet tenni. Az egyik az volna, hogy *sok a feltétel* s ezek mellett a parasztság nem fogja elfogadni a földet. A másik pedig az, hogy az egész *elméleti* elgondolás s nehéz végrehajtani.

Az elsőre azt válaszoljuk, hogy meg kell próbálni. Véleményünk szerint a földéhség még keményebb feltételeket is kibírna. Az utóbbira pedig azt feleljük, hogy még sokkal *nehezebb* lesz egy helytelenül végrehajtott földreform következményeit elviselni s azt jóvátenni, ha az utóbbi egyáltalán lehetséges. A két nehéz közül nem a könnyebbet, hanem feltétlenül a célravezetőbbet kell választani, mert a földművelésügyi szervek feladata nem a kérdések *könnyű*, hanem helyes megoldása. Ezt követeli a nemzet egyetemes érdeke.

SZANISZLÓ JÓZSEF.

A ROMÁN ALKOTMÁNY ÉS KÖZIGAZGATÁS ÚJABB FEJLŐDÉSE.

Országunk megnagyobbodásával és a mai idők követelményeihez való alkalmazkodással járó sokféle, rendkívüli súlyú feladat megoldásán való munkálkodás mellett, fontos kötelességet jelent tudományos és politikai életünk tényezői számára az is, hogy állandó figyelemmel kísérjék azoknak a *környező államoknak* a fejlődését, amelyekben ma is jelentékeny számú magyar kisebbség él. Parancsoló szükségesség volt ez a trianoni korszakban, de el nem hanyagolandó probléma ma is. Vonatkozik ez elsősorban keleti szomszédunkra, *Romániára*, amelynek mozgalmas állami élete az elmúlt hónapokban újabb meglepő fordulatokhoz érkezett. Különösen érdeklik ezek a változások a hozzánk visszatért erdélyi területek magyarságát, minthogy olyan ország belső küzdelmeiről van szó, amelynek keretei között éltek ők is — kényszerből és kedvük ellenére — több mint húsz esztendeig.

A *Közigazgatástudomány* I. évfolyamában megjelent az 1938. február 27-én kihirdetett román alkotmány teljes fordítása (348—361. l.), a II. évfolyam lapjain (137—150., 225—232. és 297—313. l.) pedig az 1938. augusztus 14-i közigazgatási törvény szövege. Az alkotmányt az 1940. szeptemberében bekövetkezett események során hatályon kívül helyezték és az említett közigazgatási kódex is lényeges módosításokon ment keresztül. Mostani cikkünk célja éppen az, hogy az elmúlt év őszén kiadott új, az alkotmányt és az államigazgatást érintő törvényes rendelkezéseket ismertessük; a legnagyobb fontosságúakat a bevezető tanulmány után pontos fordításban is adjuk. Meg kell mindjárt jegyeznünk, hogy az alkotmányjogi vonatkozású szabályok közül a Romániát nemzeti légionista állammá nyilvánító 1940. szeptember 14-i királyi rendelet a Vasgárda 1941. január 21—23-i lázadásának leverése után máris érvényét veszítette. Az alkotmányba vágó jogforrásokkal foglalkozó rész végén röviden be fogunk számolni arról a helyzetről, mely az Antonescu tábornok, államvezető és a légionárius mozgalom közötti szakítás folytán előállott.

I. Az 1940. szeptemberében lefolyt közjogi átalakulás megvilágítása céljából röviden ismertetniünk kell az *1938. febr. 27-i alkotmány jellegét és legfőbb rendelkezéseit*. Ezt az alkotmányt annak idején II. Károly király oktrojálta az országra, amikor a parlamentáris kormányzat csődbe jutott és a régi rendszer letörésére a Goga-kormány által tett kísérlet nem vezetett eredményre. Károly 1938. február 10-én felmentette Gogát és Miron Christeanak, a görögkeleti román egyház patriarchájának elnökletével autoriter kormányt alakított. Egyben közzétette az országnak általa adott új alkotmányt; ennek 98. §-a kifejezetten is hatályon kívül helyezte az 1925. március 28-i, liberális szellemű alkotmánytörvényt, amely az általános választójogon és az egyéni sza-

badságjogokon alapult, az állami élet irányítójává pedig a két-kamarás, a miniszterek felelősségrevonásának jogával felruházott országgyűlést tette.¹ A II. Károly-féle alkotmány, a 100. §-ában foglaltak értelmében népszavazással történt jóváhagyása után, az 1938. február 27-én kelt királyi aláírással lépett életbe. A népszavazás módozatait egyébként külön királyi rendelet szabta meg.

Az 1938-i alkotmány az állami főhatalom ágai közül a *törvényhozást és a végrehajtást* a király kezében összpontosította, aki az előbbit a képviselőházból és a szenátusból álló nemzeti képviselet, az utóbbit a kormány útján gyakorolja.² A király csak évente egyszer köteles a törvényhozó házakat összehívni; az ülésezések elnapolása is egy évig tarthat (alkotmány 45. §). A királynak a nemzeti képviselet által elfogadott törvényekkel szemben feltétlen vétőjoga van (u. o. 51. §). A miniszterek politikai felelőssége csak a királlyal szemben állt fenn (u. o. 44. és 65. §); jogi felelősségrevonásukat a király vagy a törvényhozó házak jelenlévő tagjainak kétharmad többsége kezdeményezhette és a legfőbb polgári bíróság, a semmítőszék végezte (u. o. 70. §). A tulajdonképpen abszolút hatalommal rendelkező király azután az 1938. március 30-i rendelet-törvénnyel a maga bizalmi embereiből koronatanácsot alakított avégett, hogy neki politikai kérdésekben véleményt adjon. A *bírák* függetlensége és elmozdíthatatlansága megmaradt, csak az esküdtbírók szűntek meg (u. o. 35., 75. és 76. §); a semmítőszék a törvények alkotmányszerűségéről is dönthetett és az alkotmánynak meg nem felelőket alkalmazhatatlannak nyilváníthatta (u. o. 75. §).

Lényeges és az alkotmány *autoritativ* jellegét kidomborító szabály volt az, hogy az alkotmány módosítását csak a király kezdeményezhette (alkotmány 97. §). A királyi diktatúra abban is leplezetlenül mutatkozott meg, hogy a törvényhozó házak megválasztásának módját elsősorban törvényerejű királyi rendelet szabta meg, amely „alkotmányos jellegű”-nek nyilvánított és a nemzeti képviselet által való megváltoztatásához kétharmad szótöbbség volt szükséges (u. o. 99. §). Ezt a rendeletet II. Károly csak 1939. május 9-én, tehát több mint egy év múlva adta ki³ és ekkor tartották meg a képviselő- és szenátorválasztásokat. A törvényhozó házak összeüléséig kiadott királyi rendeleteket az alkotmány 98. §-a előre törvényerejűeknek és a parlament jóváhagyására nem szorulóknak jelentette ki.

Az 1938. február 27-i alkotmány kihirdetése után a király betiltotta az összes pártok tevékenységét és életre hívta a *Nemzeti Ujjászületés Frontját*, mint egyedül engedélyezett politikai szervezetet. Képviselőjelöltség vállalásához a Nemzeti Ujjászületés Frontjának engedélye kellett (választási törvény 24—25. §). A sze-

¹ Az 1925-i alkotmány által szabályozott politikai élet valóságos képét l. Szász Zsombor: Románia (Magyar Szemle Kincsestára 28. sz., 1951), 52—55. l.

² Alkotmány 51—52. §. — L. Szerző: A közigazgatás jogszerűsége a mai államban (1959), 51. l.

³ Ismerteti *Csizmadia Andor* a Magyar Közigazgatás 1939. június 11-i (LVII. évfolyam 24.) számában.

nátusnak a választott szenátorokon kívül kinevezett és jogszerinti tagjai is voltak (alkotmány 63—64. §). A választás a képviselőházba és a szenátusba is foglalkozási ágak szerint megosztva történt; a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi, valamint szellemi foglalkozást folytató választók a saját, megfelelő élethivatási csoportjukba tartozó jelöltekre adták le szavazatukat. A képviselőválasztásnál minden tartomány egy választókerületet képezett, míg a szenátorokra való szavazásnál területi megosztás nem volt.

Ez a politikai építmény omlott össze 1940. szeptemberének első napjaiban. II. Károly trónja az általa folytatott külpolitika bukása és az országnak ebből következő területi veszteségei, legfőképpen az 1940. augusztus 30-i bécsi döntés folytán megingott. Uralkodói jogait a szeptember 5-i 3052. számú dekrétum-törvény taxativ felsorolással megállapította, szűk körre szorította össze; szeptember 6-án pedig a király a tisztikar és a Vasgárda akaratát képviselő Antonescu tábornok, miniszterelnök felszólítására *lemondott trónjáról*. Antonescu, mint a román állam ideiglenes feje (Seful Statului Român) szeptember 6-án rendelet-törvényt adott ki, amelyben megállapította, hogy II. Károly lemenő ágbeli törvényes fiutódja Mihály gyulafehérvári nagyvajda, aki a dekrétumtörvényben megállapított szövegű eskünek a letétele után *I. Mihállyá*, Románia királyává válik.⁴ Az eskünek Antonescu miniszterelnök, Nicodim görögkeleti patriarcha és Lupu semmítőszéki elnök előtt történt letételéről készült jegyzőkönyv még ugyanazon a napon megjelent a Monitorul Oficial-ban.

A fiatal Mihály király legelső rendeletével *Antonescúra bízta a román állam teljhatalmú vezetését*. A király fenntartott előjogai csak a legfőbb haduri szerepre, a pénzverésre, a román kiüntetések adományozására, a követek fogadására és küldésére, az alaptörvények módosításának jóváhagyására és a miniszterelnök kinevezésére szorítkoznak.⁵ Az 1938. február 27-i alkotmány 31—32. és 44—46. §-aiban felsorolt összes többi királyi jogok tehát Antonescu államvezetőre szálltak át; így különösen a törvények kihirdetése és szentesítése, a törvénykezdeményezési jog, a törvényeket végrehajtó és pótló rendeletek kiadása, a miniszterek kinevezése és elbocsátása, velük szemben a politikai felelősség érvényesítése, nemzetközi szerződések kötése, a tisztviselői kinevezések eszközlése és a kegyelmi jog gyakorlása. Megjegyzendő, hogy tudomásunk szerint törvényhozó házak az Antonescu-rendszer alatt nem működnek és így a törvényhozással kapcsolatos, említett jogok közül ma a törvényeket helyettesítő rendeletek kibocsátásának van jelentősége.

Antonescu egy szeptember 9-én kiadott és 4689. számmal el látott „határozat”-ában az államvezető (Conducător) hivatalos címet adományozta magának, kimondotta azonban, hogy írásbeli és szóbeli jelentésekben továbbra is csak tábornok úrnak kell

⁴ Az erre vonatkozó 3064. számú rendelet-törvény fordítását l. a melléklet 55. oldalán.

⁵ Az 1940. szeptember 6-án kelt 3067. számú királyi rendelet fordítását a melléklet 54. oldalán közöljük.

szólítani; egyúttal az „excellenciás” címet mindenkire nézve eltörölte.⁶

A *koronatanácsot* Antonescu ugyancsak szeptember 9-én kelt 5096. számú rendelet-törvényével megszüntette. Az 1938. február 27-i alkotmány 72. §-ában megjelölt jogi véleményező szervnek, az u. n. *törvénytanácsnak* (Consiliu Legislativ) *jelentőségét is csökkentette* (1940. szeptember 9-i 5097. számú rendelet-törvény); véleményének a törvényjavaslatok parlamenti tárgyalása előtt való meghallgatását — ami eddig kötelező volt — fakultatívvá tette és kizárólag a miniszterelnök tetszésére bízta, akinek a miniszterek kötelesek megküldeni az általuk készített törvénytervezeteket. A Nemzeti Újjászületés Frontjából II. Károly király uralkodásának utolsó időszakában kialakult *Nemzeti Pártját felszolta* (1940. szeptember 9-i 5090. számú rendelet-törvény).

A Károly által 1938-ban bevezetett, többé-kevésbé burkolt királyi diktatúrának nevezhető kormányzat helyébe lépő nyílt tekintélyuralmi rendszer tulajdonképpeni alapokmányát azután az 1940. szeptember 14-én kiadott királyi rendelet jelentette, amely *Romániát nemzeti légionista állammá nyilvánította* és a vasgárdista légiókat tette az egyedüli elismert politikai mozgalommá. Ugyanez a rendelet megjelöli Antonescu miniszterelnök és Horia Sima helyettes miniszterelnök rangját és szerepét az új alkotmányjogi helyzetben: Antonescu a légionista állam vezetője és a légionárius rendszer feje, Horia Sima pedig a légiók mozgalmának vezetője.

Az e rendelkezések által kijelölt irányban mindössze négy hónapon át haladt következetesen a román állam hajója. *A januári forradalmi események folytán* Antonescu és a Vasgárda között előállott összeütközés azzal járt, hogy a politikai irányítást most már kizárólagosan gyakorló *Antonescu az említett és Romániát légionárius állammá nyilvánító királyi rendeletet hatályon kívül helyeztette*. A légionista mozgalmat betiltották, Horia Sima külföldre menekült. Az eddig döntő szerepet játszó vasgárdista tényezőktől való teljes elszakadásra jellemző, hogy a „Konduktor” új kormánya szinte kizárólag tábornoakból áll. Antonescu március 2-án *megszavaztatta az országot* arról, hogy helyesli-e eljárását; a szavazás nyílt volt és abban a 21 éven felüli férfiak vehettek részt, a zsidók kivételével. A körülmények ismeretében nem csodálkozhatunk azon, hogy úgyszólván kivétel nélkül mindenki igennel szavazott. Az 1938. február 27-i alkotmány felfüggesztése, majd most a légionizmus megsemmisítése következtében előállott *alkotmányjogi ürt* eddig még nem szüntették meg és a különböző kiragadott kérdéseket szabályozó, előbb vázolt törvényerejű rendeletek egybefogására sem került eddig sor. Nyilatkozatok hangoztak el azonban arról, hogy folyamatban van a nemzeti szocialista és testületi alapokon álló új alkotmány kidol-

⁶ Ez a cím illette meg pl. az 1938. aug. 14-i közigazgatási törvény 56. §-a értelmében a tíz tartomány élén álló királyi helytartókat.

⁷ Magyar fordítás a melléklet 54. oldalán.

gozása, valamint az „új légióknak“, mint egyetlen párt-mozgalomnak, Antonescu személyes és közvetlen vezetése alatt leendő megalakítása.

II. Áttérünk ezekután a végrehajtóhatalom szervezetét érintő, tehát a *közigazgatási jog körébe vágó új szabályozás* ismertetésére. Ebből az anyagból a *központi kormányhatóságok* organizációjára vonatkozik az 1940. szeptember 19-i 5209. számú rendelet-törvény, amely a *minisztériumok számát négyvel csökkenti*, azáltal, hogy a munkaügyi minisztériumot beolvasztja a közegészségügyi és népjóléti minisztériumba, a vallás- és művészetügyi minisztériumot a nemzetnevelési minisztériumba, a nemzeti kisebbségek minisztériumát teljesen megszünteti,⁸ a sajtó- és propagandaügyi, illetve a leltárügyi minisztériumokat pedig államtitkársággá fokozza le a miniszterelnökség, illetve a pénzügyminisztérium mellett, viszont felállítja az „egyeztetés és gazdasági vezérkar“ minisztériumát.⁹

A *dekoncentrált és önkormányzati igazgatás körében* Antonescu 1940. szeptember 21-i 5219. számú rendelet-törvénye a legjelentősebb új jogforrás, amely több lényeges ponton módosítja az 1938. augusztus 14-i II. Károly-féle közigazgatási alaptörvény rendelkezéseit. A dekrétum a közigazgatási szervezet *egyszerűsítésére törekszik*, amit az ország területének 295.000 km²-ről 194.000 km²-re és lakosságának kb. 20 millióról mintegy 15 millióra való, 1940 nyarán és őszén bekövetkezett csökkenése teszi szükségessé. Legnagyobb horderejű intézkedése az, hogy *megszünteti* az 1938-i törvénnyel létesített *tartományokat* és ismét a megyét teszi a legmagasabb, jogi személyiséggel bíró önkormányzati szervvé. Az 1938-i törvény szerint ugyanis csak a tartománynak és a községnek volt jogi személyisége, bizonyos autonómiája és voltak választott szervei, míg a hierarchiában közéjük eső megye és járás csak a közigazgatás puszta területi egységei, dekoncentrált tagozatai voltak. A megyék területének — már az országhatárok új megvonása folytán is aktuálissá vált — rendezését a belügyminiszterre bízta, holott az 1938-i törvény 96. §-a a megyehatárok minden megváltoztatását a törvényhozásnak tartotta fenn.

A megyék élén továbbra is a *prefektusok* állanak, akik a kormány, különösen a belügyminiszter képviselői a megyében és a közigazgatás minden ágával foglalkoznak, sőt a megyében lévő közigazgatási szervek közül a belügyminiszter alá tartozóknak hierarchikus főnökei is (v. ö. 1938-i törvény 97. és 99. §). A prefektusi állás elnyerésének feltételül — a kvalifikációs törvényben előírt általános személyi minősültségen kívül — az egyetemi végzettséget szabja az 1940. szeptember 21-i rendelet; ebből arra lehet következtetni, hogy az 1938-i törvény 128. §-ában megki-

⁸ Személyzete a miniszterelnökség státusába kerül át.

⁹ Egy 1941. május 5-én közzétett rendelet a sajtó- és propagandaügyi államtitkárságot ismét önálló minisztériummá tette.

vánt többi különleges feltételt (közigazgatási tanfolyam elvégzése, hat évi szolgabírói vagy alprefektusi szolgálat, versenyvizsga letétele) elejtette, hacsak ezeket azóta a köztisztviselői kódexbe fel nem vették. A prefektus kinevezése változatlanul a belügyminiszter javaslatára történik, csak most a király helyett az államvezető eszközli. Illetményei ezentúl is a belügyminisztérium költségvetésében irányozandók elő. Az új közigazgatási rendelet kifejezetten kimondja, hogy a prefektust át lehet helyezni és vissza lehet hívni: az 1938-i törvényben ilyen rendelkezés nem szerepelt. A prefektusi állás betöltésével össze nem férő foglalkozásokat és ténykedéseket az Antonescu-féle rendelet ugyanúgy sorolja fel, mint az 1938-i törvény, csupán azzal egészíti ki, hogy a prefektus nem lehet a nemzet vagy a hivatási testületek képviselője, amin nyilván a leendő törvényhozó szerv tagságát kell érteni.

A prefektus *hatáskörébe* régebbi, az 1938-i törvény 99—101. §-ai értelmében gyakorolt funkcióin felül számos új jogosítványt utal a rendelet 7. §-a. A prefektusi jogkörnek ez a kibővülése egyrészt természetes következménye annak, hogy a tartományok megszűntek és a megyék váltak a legmagasabbrendű, a minisztériumokkal közvetlen kapcsolatban álló területi önkormányzatokká másrészt az egyéni intézkedés és felelősség elvének fokozottabb érvényesítésével függ össze. Az elsőnek említett okból mondotta ki a rendelet azt, hogy a prefektus gondozza — a fennálló jogszabályok szem előtt tartásával és keretei között — a megye autonóm érdekeit, továbbá, hogy a megyét a bíróságok előtt képviseli és annak nevében szerződéseket köt, jognyilatkozatokat tesz; ilyen jellegű feladatai eddig csak a királyi helytartónak voltak, a megyei prefektus jogkörénél ez nem kerülhetett szóba, minthogy a megyének nem volt önkormányzata és jogi személyisége. Úgyancsak a tartományi fokozatnak a hierarchiából való kiiktatása vonja maga után azt, hogy a prefektus felügyeleti jogköre most már nemcsak a belügyminisztériumhoz tartozó, hanem — mint eddig a tartományok királyi helytartóié — a többi minisztériumok alá rendelt külső kormánysszervek munkájának ellenőrzésére is kiterjed. Kivételt képeznek itt a honvédelem, az igazságszolgáltatás, a külügyi szolgálat és a felsőoktatás intézményei, amelyeknek külső szervei nem voltak alárendelve a királyi helytartónak sem, valamint az állami egyedáruságok és kereskedelmi intézmények, amelyek tevékenységére eddig a királyi helytartóknak kellett felügyelniük. A prefektus ezenkívül olyan általános rendelkező jogkört nyert, amelyet eddig a tartományi helytartó gyakorolt; döntéseit a belügyminiszter — épúgv mint ezelőtt a helytartóéit — csak törvénysértés, hatáskörtúllépés vagy a közrend veszélyeztetése esetén semmisítheti meg.

A prefektus hatalmának egészen újszerű, nem a tartományi helytartói jogoknak mintegy átszállásából eredő bővülése mutatkozik meg abban, hogy ő nevezi ki, osztja be, lépteti elő és bocsátja el a megyei tisztviselőket és hogy felettük a réginél szélesebb körű fegyelmi jogot gyakorol, átvéve egyelőre a megyei

fegyelmi tanácsok jogkörének ellátását is. Ezenkívül a szóbanlévő rendelet-törvény reá bízta a megye költségvetésének összeállítását. Ez is eddig csak a tartománynál és a községnél előforduló feladat volt, ahol ezt a tartományi, illetve a községi tanács végezte; a vezéri elv érvényesítését láthatjuk abban, hogy a költségvetés megszavazása nincs a később említendő megyei tanács hatáskörébe utalva. A prefektus gondoskodik a közszolgáltatások (adók, díjak, illetékek) behajtásáról és hova fordításáról is.

Azt a közigazgatási irányítást és gyámkodást, amelyet eddig az 1938-i törvény 69. § d—e) pontjai alapján a királyi helytartó végzett a tartomány területét alkotó megyék adminisztrációja felett, a jövőben maga a belügyminiszter látja el.

Figyelemreméltó újítása az Antonescu által bevezetett közigazgatási rendszernek az, hogy minden megyében egy *alprefektusi tisztséget* létesít. A példát erre nyilvánvalóan szintén a régi tartományi igazgatási gépezet szolgáltatta, amelyben a királyi helytartó mellett egy vezértitkár működött, akit a helytartó hatásköre egy részének ellátásával is megbízhatott (1938-i törvény 60—61. §). Az alprefektus hatáskörét az 1940. szeptember 21-i törvényerejű rendelet 11. §-a tágabban és részletesebben állapítja meg; különösen érdekes ebben a felsorolásban az, hogy ő végzi a prefektus nevében a megyei hivatalok ellenőrzését, minősíti a személyzetet és — a mi szóhasználatunkat alkalmazva — általános kiadványozási joga van.

A megye jelentőségének emelkedése vonja maga után azt, hogy a rendelet 12. §-ában foglaltak szerint a prefektus mellett *megyei tanácsnak* kell működnie. Ez a tanács semmiképpen sem önkormányzati szerv, minthogy választott tagjai nincsenek. A benne helyetfoglaló szakemberek sora hasonlatosságot mutat azoknak a tisztviselőknek a körével, akik a mi törvényhatósági bizottságainknak szakszerűség címen tagjai. Képviselve vannak még benne a vallásfelekezetek is, és pedig a román egyházak (görögkeleti, görögkatolikus) sokkal nagyobb arányban, mint a kisebbségi egyházak, akiknek papjai közül mindössze csak egy lehet tagja a megyei tanácsnak. A megyei tanács ülésein való részvétel egyébként kötelező és díjazással nem jár. A rendelet határozó jogkört egyáltalán nem ad a megyei tanácsnak, hanem azt tisztán tanácsadó szerepre szorítja; sőt mi több, a prefektus tétlésére van bízva az, hogy mikor kéri ki a tanács véleményét és hogy milyen szakszerűtlen összetételben hívja egybe.

A visszaéléseknek és a korrupciónak akart gátat vetni Antonescu államvezető azzal a rendelkezéssel, hogy a megyéknek javaikról leltárt kell vezetniük, amelynek helyességéről a prefektusnak hivatalba lépésekor meg kell győződnie, valamint azzal az előírással, hogy a megyék, a szükséges szállítások és munkálatok elvégzettetése érdekében, általában véve csak nyilvános árlejtés alapján köthetnek szerződést. Ugyanez a célzata a megyei hatóságok utalványozásaival szemben az előzetes számvevőszégi ellenőrzés bevezetésének. Erre a pénzügyminiszter által kinevezett szakközegek vannak hivatva; ha az utalványrendelet láttamozá-

sát megtagadnák, az utalványozó szerv felfolyamodással élhet a belügyminisztériumhoz. A megyei hatóságok tehát a számvevőségi észrevétellel szemben önhatalmúlag nem fogantathatják a kiutalást és annak eszközlése a fellebbezés kedvező elintézéséig mindenestre halasztást szenved. A prefektus hatáskörét megállapító 7. §-ból kivehetőleg azután a számvevőség ellenjegyzése mellett a prefektus jóváhagyása is szükséges a kiutalások fogantatásához.

A rendeletnek terjedelem szempontjából közel felét kitevő 15—14., 17—24. és 26—27. §-ai a *tartományok megszüntetésével összefüggő, átmeneti jellegű rendelkezéseket tartalmazzák*. A tartományok vagyona, jövedelmeit, irattárát, tisztviselőit — a meghatározott módozatok szerint és határidőkön belül — meg kell osztani a tartományhoz tartozott megyék között. A folyó ügyek likvidálásának lebonyolítását a rendelet a tartományi vezértitkárokra bízta, akiknek irányítása mellett ezt két hónapon belül kell befejezni; ugyanennyi idő alatt a számadásokat is le kell zárni és az állami számvevőszékhez fel kell terjeszteni. Érdekes, hogy a tartományok mellett működött minisztériumi felügyelőségek nem szűnnek meg, hanem az illető minisztériumok hivatalaivá válnak, amiből arra lehet következtetni, hogy a dekoncentrációnak ez a lépcsője, bár változott jelleggel, továbbra is fennmarad. Az egyes tartományokban is megszervezett racionalizálási bizottságok ellenben teljesen beszüntetik működésüket és munkájuk eredményét beterjesztik a belügyminisztérium mellé rendelt legfelsőbb racionalizálási bizottsághoz.

Innen, a határon túlról nehéz megállapítani azt, hogy az 1940. szeptember 21-i rendelet-törvény által hozott, a fentiekben rendszerbe foglalt reformok *mennyiben mentek át az életbe*. A román közigazgatás nem egészen síma funkcionálására mutatnak Antonescunak a januári harcok befejezése után kiadott nyilatkozatai és rendeletei, amelvek szerint az új, tábornoki kormány legfőbb feladatának tekinti a közigazgatás normális menetének biztosítását. „A közigazgatásnak haladéktalanul újra meg kell kezdenie szokott tevékenységét és helyre kell állítania a tekintély elvét” — mondja Antonescu január 28-án kelt kiáltványa. E célkitűzés megvalósítása érdekében minden megyébe új prefektusokat, a városokba és községekbe pedig új polgármestereket nevezett ki az államvezető. A megyékbe küldött számviteli ellenőröknek kötelességévé tette annak kivizsgálását, hogy az előző hivatalvezetők miként gazdálkodtak a közvagyonnal. A február 6-án közzétett államvédelmi törvény a köztisztviselőknek államellenes szervezkedésben való részvételét halállal bünteti.

Végső megállapításként kétségtelen az, hogy a szűkebb határok közé szorított Románia a külpolitikai helyzet nehézségei és a belpolitikai egyensúly bizonytalansága miatt nem jutott el a belső megszilárduláshoz s ennek következtében az alkotmányjogi és közigazgatási jogi fejlődés nyugvópontra jutásáról sem beszélhetünk.

TUDOMÁNY ÉS ÉLET.

X Eljárások a mezőgazdasági népesség egzisztenciális kategóriáinak becslésére.

Népszámlálásaink a mezőgazdasági népesség egzisztenciális rétegződésének megállapításánál kizárólagosan a földtulajdont (és bérletet) veszik alapul.

Ezt bizonyítja a következő idézet (Statisztikai Közlemények, 86. kötet, 85. oldal): „Az 1930. népszámlálás részletes foglalkozási adatainak községek szerinti feldolgozásánál az őstermelőkhöz tartozó azok az egyének, akik 1—10 kat. holdnyi birtok vagy bérlet tulajdonosai, ill. bérleti voltak, a tábla 15. rovatába (birtokos és bérlő 1—10 kat. holddal, a kisbirtokos és kisbérlő napszámosokkal) soroztattak be, tekintet nélkül arra, hogy magukat a számlálólapon kisbirtokosoknak, kisbérlőnek, kisbirtokos napszámosnak, kisbérlőnapszámosnak, vagy pedig földműves napszámosnak, mezőgazdasági munkásnak stb. nevezték meg.“

A népszámlálásnak ez az eljárása agrárnépességünk nagyobbik felének egzisztenciális viszonyait homályossá tette. A kérdés és felelet precizitása szempontjából az 1941-i népszámlálás is követte ezt az eljárást, bár a kiegészítő kérdésekről, amelyek éppen a megélhetés kérdését világították meg, jóelőre közöltek egy figyelmeztető szándékú tanulmányt.¹

Külön kérdéssé válik tehát a *kisbirtokos* népesség egzisztenciális tagozódása, hiszen a birtokmegoszlás szerint közölt kategóriák (1—10, 10—50, 50—100 kat. hold) nem elegendők. Az 1 holdnál nagyobb birtokok számának több, mint 90 %-a 20 holdon aluli és a legfontosabb egzisztenciális határok éppen 25, 14 és 6—7 hold körül vannak, tehát a népszámlálás kategóriáival nem egyeznek.

I. A Magyar Közigazgatástudományi Intézet a tatai járásban végzett ténymegállapító vizsgálata során a Központi Statisztikai Hivataltól az 1935. évi mezőgazdasági felvétel alapján készült ú. n. modus-táblákat kapott a járás valamennyi községéről, olyan anyagból, amelyet a Statisztikai Hivatal nem tesz közzé. Ezekből kettőt bemutatunk mellékletben is, de a feldolgozás technikájára és a felhasználás módjára, valamint a számszerű községi eredményekre vonatkozóan az eredeti műre utalunk.²

A Magyar Közigazgatástudományi Intézet 1940-ben egész Komárom vármegyére is kiterjesztette a modus-táblával való községi egzisztenciális vizsgálatot. Ebben az esetben azonban nem előzte meg helyszíni vizsgálat a táblák feldolgozását, mint a tatai járásban, hanem a táblákból származó becsléseket utólag egyeztettük össze a helyszíni bejárás tapasztalataival. Az eredmény a legmegnyugtatóbb: minden egyes község egzisztenciális kategóriáinak az arányai helyesen voltak megbecsülve. A követett eljárást illetően ismét részletesebb közleményünkre hivatkozunk.³

¹ Heller András: Agrárlakosságunk foglalkozási tagozódása. Közgazdasági Szemle, 1940. 576—590 o.

² Magyary-Kiss, A közigazgatás és az emberek. Budapest, 1939. 127—133 o. 66—67 mellékletek.

³ A szociális vármegye. Budapest, 1941. 28 és köv. o.

Dunaszentmiklós.

Gazdasági csoport	Gazdaságok száma	Gazdaságok népessége			A gazdaságok megoszlása ló és tehenállomány szerint									
		Össze- sen	Átlag- ban	Ló- nélkül	Igáslovak száma				Tehenek száma					
					1	2	2-nél több	igáslóval	Össze- sen	Átlag- ban	Tehen- nélkül	tehén- nél	Össze- sen	Átlag- ban
Mezőgazdasági munkás	—	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ cseléd	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2—3 kat. holdig	14	49 5'3	14	—	—	—	—	—	1	2	11	—	24	1'7
3—4 „ „	13	58 4'5	13	—	—	—	—	—	—	3	10	—	23	1'8
4—5 „ „	3	15 5'0	3	—	—	—	—	—	—	1	2	—	5	1'7
5—6 „ „	3	26 5'2	3	—	—	—	—	—	—	1	3	1	10	2'0
6—7 „ „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7—8 „ „	1	6 6'0	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	2'0
16—18 „ „	20	117 5'8	—	—	20	—	40	2'0	—	7	11	2	35	1'8
18—20 „ „	5	34 6'8	1	—	4	—	8	1'6	—	1	4	—	9	1'8
20—25 „ „	2	15 7'5	—	1	1	—	3	1'5	—	—	2	—	4	2'0
Összesen	62	361 5'9	37	1	25	—	51	0'8	1	15	44	3	112	1'8

Szomód.

Gazdasági csoport	Gazdaságok száma	Gazdaságok népessége			A gazdaságok megoszlása ló és tehenállomány szerint									
		Össze- sen	Átlag- ban	Ló- nélkül	Igáslovak száma				Tehenek száma					
					1	2	2-nél több	igáslóval	Össze- sen	Átlag- ban	Tehen- nélkül	tehén- nél	Össze- sen	Átlag- ban
Mezőgazdasági munkás	—	516	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ cseléd	—	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2—3 kat. holdig	31	89 2'9	26	5	—	—	5	0'2	24	3	2	—	9	0'3
3—4 „ „	19	85 4'3	16	3	—	—	3	0'2	9	7	3	—	13	0'7
4—5 „ „	13	45 5'3	10	3	—	—	3	0'2	4	7	2	—	11	0'8
5—6 „ „	14	64 4'6	7	7	—	—	7	0'3	3	6	5	—	16	1'1
6—7 „ „	11	36 3'3	6	3	—	—	3	0'3	1	7	3	—	13	1'2
7—8 „ „	7	27 5'9	3	3	1	—	3	0'7	—	3	1	1	10	1'4
8—9 „ „	10	42 4'2	6	4	—	—	4	0'4	1	4	4	1	15	1'3
9—10 „ „	5	20 4'0	2	3	—	—	3	0'6	—	2	3	—	8	1'6
10—11 „ „	6	33 5'3	2	3	1	—	3	0'8	1	3	2	—	7	1'2
11—12 „ „	3	28 5'6	1	2	2	—	6	1'2	—	4	1	—	6	1'2
12—13 „ „	3	20 4'0	2	2	1	—	4	0'8	—	3	2	—	7	1'4
13—14 „ „	3	22 4'4	2	2	1	—	4	0'8	—	2	2	1	10	2'0
14—16 „ „	9	41 4'6	1	2	6	—	14	1'6	—	3	4	—	13	1'4
16—18 „ „	10	42 4'2	6	1	3	—	7	0'7	3	4	2	1	11	1'1
18—20 „ „	7	38 5'4	3	2	2	—	6	0'9	—	4	3	—	10	1'4
20—22 „ „	3	25 5'0	4	1	—	—	1	0'2	—	2	3	—	8	1'6
22—24 „ „	7	32 4'6	3	1	3	—	7	1'0	—	3	4	—	11	1'6
24—26 „ „	3	19 6'3	—	1	2	—	3	1'7	—	—	2	1	7	2'3
26—28 „ „	1	3 5'0	—	—	1	—	2	2'0	—	1	—	—	1	1'0
28—30 „ „	3	17 5'7	1	—	2	—	4	1'3	—	—	3	—	6	2'0
30—35 „ „	7	37 5'3	—	2	3	—	12	1'7	—	—	6	1	21	5'0
35—40 „ „	4	27 6'8	—	—	4	—	8	2'0	—	1	2	1	8	2'0
40—45 „ „	6	33 5'3	—	1	3	—	11	1'8	—	—	4	2	14	2'3
45—50 „ „	2	14 7'0	—	—	—	—	2	7 5'5	—	—	2	—	4	2'0
50—60 „ „	2	13 6'3	—	—	1	1	3	2'5	—	—	1	1	5	2'5
Összesen:	197	1205 4'3	101	53	40	3	143	0'7	46	75	66	10	244	1'2

Kísérjük meg a mellékelt példákon a modus-táblák feldolgozásánál alkalmazott módszer rövid bemutatását.

Dunaszentmiklóson (tatai járás), e kis hegyvidéki, a piactól elég távol fekvő német faluban a gazdaságoknak közel fele tartozik a 2—4 holdas birtok-

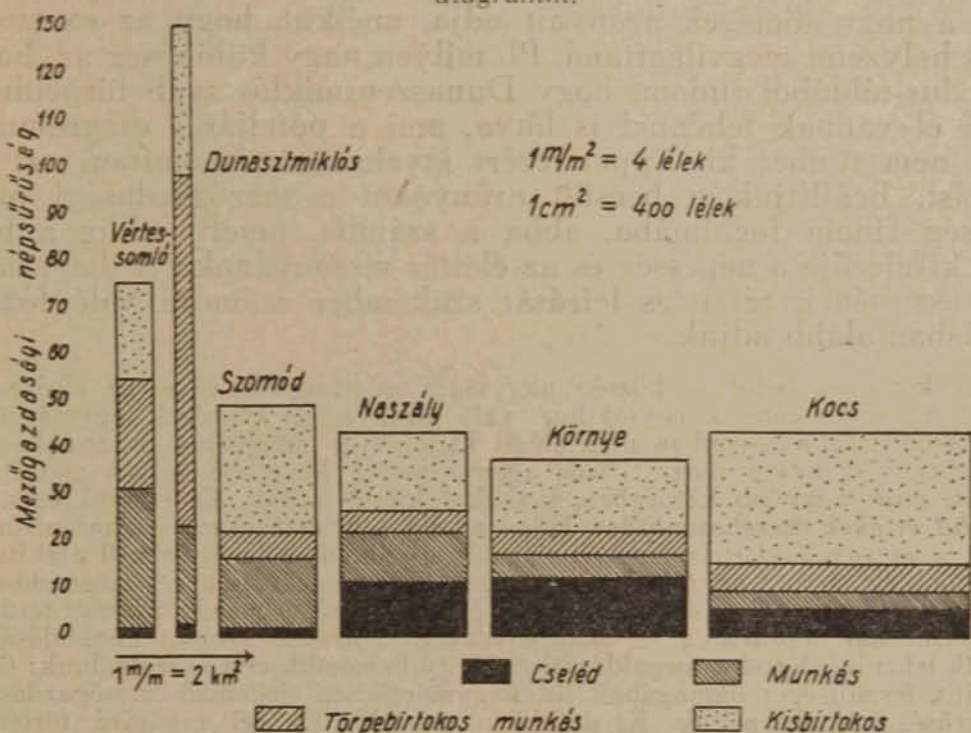
csoportba. Ló egyikben sincs, de tehén majdnem minden gazdaságban kettő is van. A szintén jellegzetes, a gazdaságok egyharmadát magában foglaló 16—18 holdas birtokok mindegyikében 2 ló van, tehén pedig átlagosan szintén kettő. Ebben a faluban mind a törpebirtokos, mind pedig a nagygazdaréteg megtalálta azt a gazdasági életformát, mely eredményességét illetően a helyi viszonyokhoz képest kitűnőnek mondható. Ezzel szemben, e között a német falu és a felvevő piac (Tata) között fekvő magyar községben, *Szomódon*, a szintén igen számottevő 2—4 holdas kategóriában a gazdaságok nagyobbik felében egyáltalában nincs tehén és csak egytizedében van két darab. A 15 holdnál nagyobb gazdaságokban ez a helyzet kevésbé javul. Mindenesetre jellemző ez az összehasonlítás, mert míg az egyik faluban a 2—4 holdas birtokcsoport önálló megélhetést jelentő existenciákat foglal magában, addig a másikban ugyanennek a csoportnak a gazdálkodói munkarejüket részben kénytelenek bérbeadni, tehát bér munkássorban élnek. Az eredmény az, hogy az előbbi község lakói az utóbbinak minden eladó földjét fölvasárolják.

A modus-tábla alkalmazásánál a következő megfontolásokkal dolgozunk. Bizonyos birtoknagyság körül viszonylag sok kisgazdaság csoportosul. Az alkalmazott részletesség mellett ezek a leggyakrabban előforduló birtoknagyságok jól kitűnnek. Vizsgálunk kell ezek tulajdonságait. Az átlag-kisgazdaságnak üzemi és existenciális szempontból a legfontosabb jellemzője az igáslóval és fejőstehénnel való ellátottság. (Hogy a modus-tábla még jobban szolgálja az üzemi szempontot, a jövőben az ököriga feltüntetését is szükségesnek tartjuk; ennek különösen az Északi Dombosvidéken és Nyugat-Dunántúlon van nagy jelentősége.) Ha valamelyik jellegzetes gazdaság-nagyságcsoportban a túlnyomó résznek 2 lóva van, akkor a jómódú kisgazdaságok csoportjával állunk szemben, mert hazánkban a kisgazda-jómód elengedhetetlen rangjelzése a kétlótartás. Sőt ne felejtsük el a megítélésnél azt sem, hogy az alapul szolgáló adatok 1955-ből, tehát a mezőgazdasági válság mélypontjáról valók és amely kisgazdaság négy súlyos esztendő átvészélése után is tartani tudja két lovát, az mindenesetre rangot, értéket képvisel. Ezzel szemben, ha a hasonló nagyságú, vagy csak alig kisebb gazdaság nincs lóval ellátva, az vagy nem bírta ki a válságot, vagy állandóan ökor (esetleg tehén) igával küzdök, mindenképpen az előbbinél alacsonyabb fokon. Ezen a nyomon állapítható meg a határ a jómódú és a létminimum határán a válságokkal küzdök kisgazdaságok között. — Ha a tehéntartásban is hiányok mutatkoznak, amellett, hogy a gazdaság területe is kicsiny, az már a jövedelemkiegészítés súlyosabb problémáira mutat; vagy nincs elég munkaképes családtag, vagy távol kell a létminimumhoz szükséges különbözetet megkeresni; ezért vagy átadják a törpebirtokot másnak kezelésre, vagy pedig azt állat nélkül rendkívül extenzíven művelik meg. Mindenesetre élesen meg kell ezt a *törpebirtokos-proletárréteget* különböztetni pl. a dunaszentmiklósi törpebirtokosoktól, akiknek éppen tehéntartása jelzi azt, hogy *jövedelemkiegészítésre* közelben tesznek szert, valószínűleg helyben, vagy a szomszédban való bérlettel, részesmunkavállalással stb.

Amint látjuk, nem lehet a modus-tábla használatát szabályokba foglalni. De a most leírt, továbbá a hivatkozott részekben olvasható eljárásokból kitűnik, hogy a módszer biztonságos becslésekre alkalmas, bár maguk a táblák csak sok tapasztalattal és lehetőleg helyismeretekkel használhatók ki igazán. Sajnos azonban a modus-táblák csupán Komárom vármegyére vannak meg. Ezeket a Statisztikai Hivatal külön kérésre, kizárólag a módszer kidolgozásának céljára készítette el. Az ország többi részére tehát ez a jól bevált módszer egyelőre még nem alkalmazható.

II. A népszámlálás községenként közzétett foglalkozási adataiban, mint már említettük, a birtokos elem az 1—10 kat. holdas kategóriában össze van keverve és csak a mezőgazdasági cselédek és a legfeljebb 1 holdon aluli földbirtokkal, ill. bérlettel ren-

A mezőgazdasági népesség községi existenciális keresztmetszetét ábrázoló diagramm.

Az eredeti diagramm *négyszeres* kicsinyítése. Az eredetin tehát $1\text{ mm}^2 = 1\text{ lélek}$, $1\text{ mm} = 1\text{ km}^2$, stb. A Dunaszimklós határait szétfeszítő zsúfolt törpebirtokos réteg jól kivethető. Ezzel szemben Szomód normális népsűrűségén belül a megállapodott gazdarétege a túlsúly. Naszály, Környe alacsony népsűrűségű nagybirtokos, mezőgazdasági proletariátussal bővelkedő falvak. A nagyhatarú (vízszintes kiterjedés!) kisbirtokos jellegű Kocs szintén alacsony népsűrűségű, ami extenzív viszonyokra mutat.

delkező, ú. n. „nincstelen” munkások vannak külön csoportokba foglalva. Ezt a korlátozó körülményt figyelembevéve, a modus-tábla pótlására a következő gyors, de egyáltalában nem egyszerű eljárást dolgoztuk ki. A gazdasági cselédek és munkások adatait minden további nélkül átvesszük a népszámlálásból. Az 5–100 holdas kisbirtokok számát (az adatot az 1955-i mezőgazdasági felvétel 99. kötetéből véve) egy-egy kisgazdaságra 4 lelket számítva, 4-gyel megszorozzuk. Az így kapott népességszámot a mezőgazdasági népességből levonjuk és az előbbi a maradékkal szembeállítva elfogadható hűséggel mutatja a törpebirtokos munkásság (zsellérség) és a gazdaelem arányát. Persze itt gazdaelem alatt együttértendő a küzködő és a jobbmódú existenciák.

Az eljárás eredményességének titka az, hogy az 5 holdas határ országosan véve is jó elválasztó határ az önállóságra alkalmas kisgazdaságok és az ú. n. „proletár földek” között. Az 1–5 kat. holdas kisbirtokok átlaga 2,5 hold, míg az 5–10 holdasoké 7,2 kat. hold. A 10–20 holdas kategória országos átlaga pedig 14. h. A hazai kisbirtokok zöme a 7 és 14 hold között van, ami általában a létminimum határán való küzködést jelenti. Ez a földben kifejezett létminimum a Csallóközben 7 kat. hold, a karcagi határban pedig 14 kat. hold. Ezzel szemben a jómódú kisgazdaságok száma már jóval kisebb, a kettő aránya 3:1-hez.

Ennek a modus-táblát pótló eljárásnak az a hibája, hogy csak a nagy tömegek arányait adja, anélkül, hogy az existenciális helyzetet megvilágítaná. Pl. milyen nagy különbség az, hogy a modus-táblából tudom, hogy Dunaszentmiklós sváb törpebirtokosai el vannak tehénnel is látva, ami a pót eljárás diagrammájáról nem tűnhet ki. Éppen ezért igyekezünk finomítani ezt az eljárást. Beállítjuk a becsült arányokat a mezőgazdasági népsűrűség finom fogalmába, abba a számba, amely eddig a legjobb kifejezője a népesség és az élettér viszonyának.¹ A diagramm szerkesztésének részletes leírását szakember számára való fogalmazásban alább adjuk.

A községen belül, a község nagyságát adottságnak véve, az elsőrendű kérdés az egyes rétegek egymáshoz való aránya. A községek egymásközi összehasonlításában azonban nem elégít ki a %-os megoszlás, hiszen kisebb községben viszonylag magas %-os arány esetleg kevésbé súlyos esetet jelenthet, mint nagyobb községben a sokkal kisebb arány. Ezért szükséges az abszolút értékek összehasonlítása. Hogy az abszolút értékeket összehasonlíthassuk és a megoszlásukat is érzékeltethessük, e számokat ismét át kell alakítani. A kettős célt: (1) az abszolút mennyiségek bemutatását és a (2) megoszlásoknak az összehasonlítást is lehetővé tévő érzékeltetését a mezőgazdasági terület, mezőgazdasági népsűrűség (= mezőgazdasági népesség) szorzat ábrázolásával tesszük lehetővé. Ezzel a megoldással még egy harmadik célt is szolgálunk: (3) a szociális feszültséget önmagában is nagymértékben jellemző mezőgazdasági népsűrűséget is ábrázoltuk. Ez utóbbi a második (2) cél rovására történik, azonban az ábrázolás értékét annyira növeli, hogy miatta a megoszlás összehasonlíthatóságát bizonyos mértékig csökkenthetjük, de azt távolról sem tettük tönkre.

A szerkesztés leírása: (a szerkesztés mm-papíron történik.)

Függőlegesen a mezőgazdasági népsűrűséget ábrázoljuk (1 mm = 1 km²-en 1 lélek). Ugyancsak *népsűrűségre* átszámítva (a lélekszámot a mezőgazdasági területtel osztva) ábrázoljuk az egyes rétegeket: 1. mezőgazdasági cselédek, 2. mezőgazdasági munkások, 4. az 5—100 holdas gazdaságok népessége (gazdaságok száma szorozva 4-gyel) 3. a *maradék*, amely a törpebirtokkal bíró munkásság arányának felel meg.

Vízszintesen: a községek mezőgazdasági területét tüntetjük fel. (1 mm. = 1 km²-el).

Természetesen, amint a modus-tábla, úgy az annak pótlására kidolgozott módszer is, csak feltétlenül jóképességű és kellő tárgyismerettel rendelkező emberek által alkalmazható sikerrel. A Magyar Közigazgatástudományi Intézet 12 vármegyére vonatkozóan rendelkezik a modus-tábla pótlására készült statisztikai anyaggal (a diagrammok nélkül) és 1941-es munkatervének végrehajtása során a trianoni országterület és a felvidéki visszacsatolt területek egészére elkészíti azt községi részletességgel. E. P.

Földbirtokpolitikai kézitérkép.

A Magyar Közigazgatástudományi Intézet a kishaszonbérletek alakításának, kisbirtokok és házhelyek szerzésének előmozdításáról s más földbirtokpolitikai rendelkezésekről szóló 1940. IV. t. c. évében tervezte meg a földreform lebonyolításának megkönnyíté-

¹ Elek Péter, Magyarország mezőgazdasági népsűrűsége. Magyar Statisztikai Szemle, 1958. 605— és köv. o.

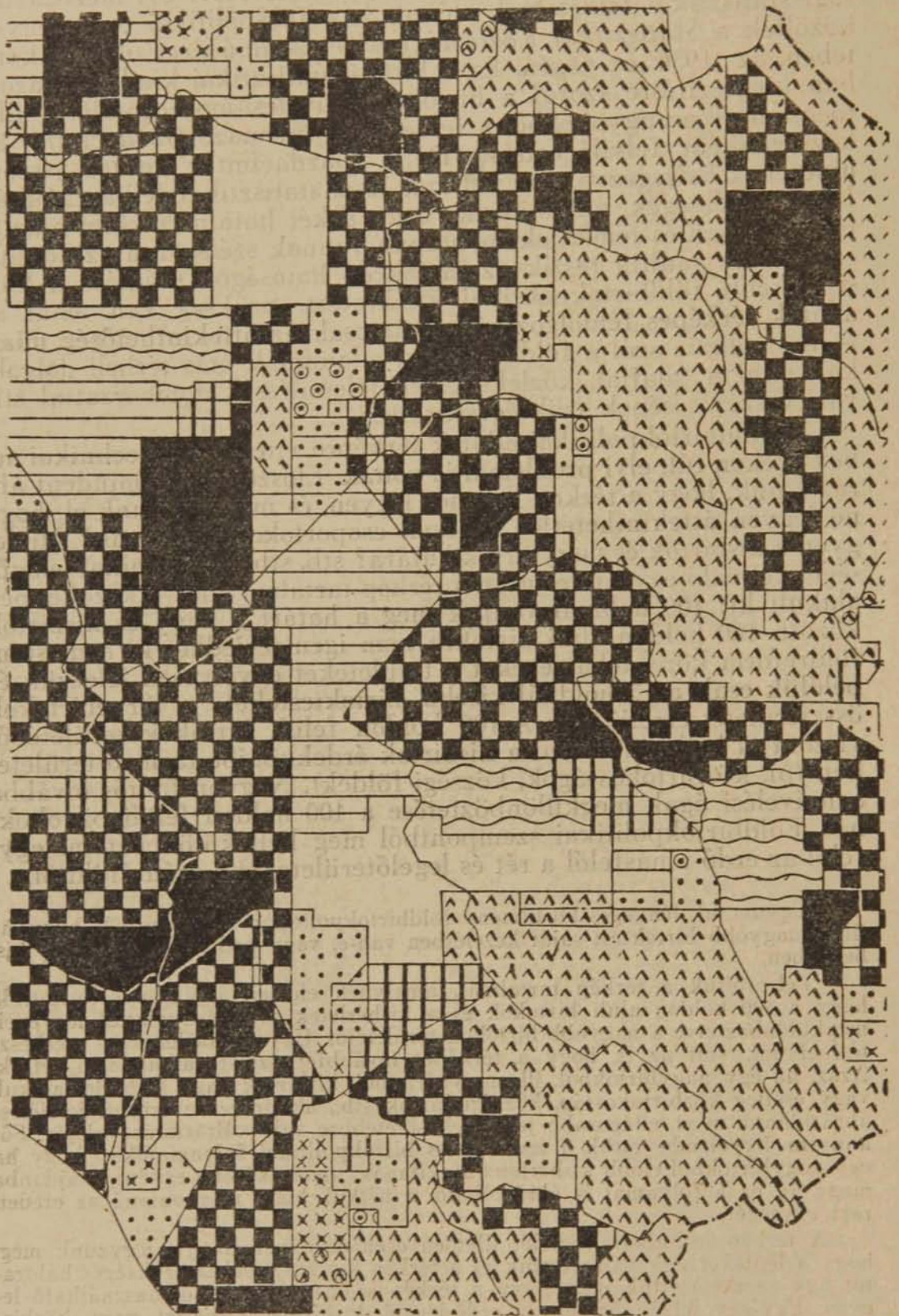
sére a mellékletben bemutatott térképet. Az 1935. évi mezőgazdasági statisztikai felvételnek először is a földpolitikai eredményeit közölték a *Statisztikai Közlemények* 99. számú ezer oldalas kötetében, az 1936. év végén. Ez a kitűnő statisztikai kiadvány azonban kiegészítésre szorul a birtokok művelési-ág-megoszlását illetően, amire az ugyanebből a felvételből származó *Gazdacímtár* ad községenként felvilágosítást. De a *Gazdacímtár* adatai viszont nincsenek összegezve, ami nehézzé teszi statisztikai felhasználását. Ilyen nehézségek, valamint az, hogy a két hatalmas kötet számos táblázatában és témérdek rovatában vannak szétszórva az adatok, eléggé bonyolulttá teszik az intézkedő hatóságok számára a községenkénti földbirtokpolitikai áttekintést. Szükség van tehát az adatok térképes feldolgozására már csak az áttekinthetőség miatt is, de mellette szól a földbirtoklási adatoknak más térbeli dolgokkal, mint a talajjal, közlekedéssel, településsel, domborzattal stb. való összevetésének szükségessége is.

A földbirtokpolitikai adatok térképre vitelének a technikai nehézségeken túl, elvi problémái is voltak. Először is, mi mindent ábrázoljunk, hogy a térkép hasznos legyen, és mit hagyjunk el, hogy ne legyen áttekinthetetlen. Milyen csoportokat alkossunk? Mi legyen a kisbirtok és nagybirtok határa? stb. stb. A technikai lehetőségekkel való egyeztetés után a térkép tartalma a következőképpen alakult ki: 100 holdnál vontuk meg a határt a nagy és kisbirtok között. 100 holdon aluli birtokra nem igen terjedhet ki a mostani földreform köre, tehát ezeket a területeket egységesen jelezzük és belőlük csak az 5 holdnál kisebb birtoktesteket, a törpebirtokok összterületét emeljük ki. A 100 holdon felüli birtokok területéből viszont el kell különíteni a kisbirtok érdekkörébe tartozó területeket, (pl. közbirtokosságok, községi földek). Nagyon fontos továbbá a művelési ágak megkülönböztetése a 100 holdon felüli birtokoknál. Földbirtokpolitikai szempontból meg kell különböztetni egyfelől az erdő-, másfelől a rét és legelőterületeket a szántóföldtől.

Ugyancsak lényeges körülmény földbirtokpolitikai szempontból, hogy az illető nagyobb birtoktest saját kezelésben van-e, vagy pedig nagy-, esetleg kisbirtokban.

Felsoroltuk a térkép tartalmát, amelynek elemeit úgy csoportosítottuk, hogy a 100 holdon aluli birtokok és a kisbirtokok sötét árnyalattal legyenek megkülönböztetve a nagyobb birtokok területétől. Ugyancsak lényeges szerkesztési elvünk volt az is, hogy a térképet továbbfejlesztésre alkalmassá tettük. Azaz, ha egy nagybirtokból, ill. nagybirtokból, kisbirtok vagy kisbirtok alakul, vagy esetleg közbirtokosság, községi birtok stb., akkor ez az eredeti jelöléssel ábrázolható, mert világosabb jelzésnek sötétebbre való változtatásával jár. Sőt annyira figyelembe vettük a természetes birtokpolitikai folyamatokat, hogy ha egy nagybirtokból előbb kisbirtok alakítanak, amely később egyéni tulajdonba megy át, ez a folyamat is ábrázolható, a nélkül, hogy megbontaná az eredeti rajz egységét.

A térkép technikai kivitelét illetően ezen a helyen annyit jegyzünk meg, hogy a léptéket úgy választottuk és a térkép szerkesztéséhez szükséges hálózatot úgy szerkesztettük meg, hogy a térkép számszerűen is jól használható legyen. Egy-egy jelzés, legyen az erdő-legelő, kisbirtok, kisbirtok, vagy közbirtokosság, mindig pontosan 25 kat. holdat jelent. Tehát közvetlenül leolvasható, hogy pl. X községnek kerekén 125 kat. hold közlegelője van, vagy ugyanott 450 kat. hold 100 holdnál nagyobb birtok kisbirtokba van adva.

Jelmagyarázat az előző oldalon közölt földbirtokpolitikai térkép-mintához.

A térkép az 1935. évi mezőgazdasági statisztikai felvétel közölt adatainak alapján készül, tehát az 1935.-i helyzetet tünteti fel. Így tehát pontosan fel lehet rajta tüntetni mindazt, ami földbirtokpolitikai szempontból azóta történt és a további eseményeket is folyamatosan rá lehetne vezetni. A térképnek ez a sajátossága egyúttal rávilágít igazi hasznára. Ugyanis a komoly földreform nem máról-holnapra szóló egyszeri megoldás, hanem legalább egy nemzedékre szóló munka, amelynek során az irányító és végrehajtó tisztviselői személyzet részben kicserélődik, részben ide-oda helyeződik. Magát a folyamatos cselekvést, a tervezés folytonosságát pedig valahol át kell tekinteni. A kataszteri térkép (amelyet a mi térképünk egyáltalában nem igyekszik pótolni) a maga részletességével erre alkalmatlan. Részletes mezőgazdasági statisztikai felvétel negyedszázadonként, de legjobb esetben is csak évtizedes időközökkel készülhet. A változások folyamatos figyelembevételét jól áttekinthetően egyedül ez a térkép oldja meg.

Ez a jó-áttekinthetőség, a térkép részletességével együtt különösen a földbirtokpolitika magasabbrangú irányítóinak nagy segítség. Elgondolásaiknál tekintettel lehetnek a legfontosabb tényezőkre, anélkül, hogy különböző referátumokra, vagy figyelmet megosztó statisztikai elemzésre szorulnának. Egyúttal rendelkezéseiket is félreérthetetlenül adhatnák ki a térkép segítségével, mert azt a járási gazdasági felügyelő éppen olyan jól tudja olvasni, mint egy országrészre szóló hatáskörű kormánybiztos, vagy maga a miniszter. Ez viszont ismét az ellenőrzéshez szükséges áttekintést könnyíti meg, akár a fölöttes, akár az ország közvéleménye számára. Ezek a tulajdonságok a katonai térképek célkitűzéséhez hasonlóak, el is nevezhetjük térképünket a „földbirtokpolitika vezérkari térképének”.

A térképnek végül hasznos szerepe lehet politikai téren is. A sokféle tényezővel számoló földbirtokpolitika hálás vadászterülete

a legkülönbözőbben beállított statisztikai adatokkal harcoló magánérdekeknek. Ezért van az, hogy még ma is homályba tudják borítani ezt az oly életbevágó fontosságú kérdést. A térkép a maga tárgyilagos ábrázolásával mint bizonyító eszköz is jó szolgálatot tehet az ország javát akaró földbirtokpolitikának.

Befejezésül közöljük, hogy az eddig végzett próbamunkáink költségvetése szerint a térkép 1000 kat. holdanként 1 P költséggel állítható elő egyszerű fekete rajzú, sokszorosításra alkalmas alakban. Ebben a leírt minőségben azonban csak a trianoni országterületre (kereken 16 millió kat. hold = 16.000 P) készíthető el a térkép az 1935. évi felvételekből származó megjelent kötetek alapján. A visszacsatolt Felvidékre csak hiányosabb adatok vannak közzétéve, a többi visszatért országrészre nézve pedig egyáltalában nincsenek még publikációk. A Magyar Közigazgatástudományi Intézet 1941. évi munkatervében a Dunántúlnak földbirtokpolitikai szempontból legjelentősebb része, kb. 1 millió kat. hold kidolgozása szerepel.

E. P.

A mezőgazdasági népesség egzisztenciális kategóriáinak hozzávetőleges becslése a trianoni országterületre.

	lélek	%	család	%
Gazdasági cseléd	600.000	15.4	100.000	10.1
ebből szolgálégény	100.000			
Gazdasági munkás, teljesen nincstelen	950.000	21.7	120.000	12.7
ebből mindenféle egyedülállók	250.000			
24 éven aluliak, férfi	100.000			
nő	60.000			
Gazdasági munkás 1 kat. holdon aluli birtokkal, ill. bérlettel	270.000	6.0	80.000	8.5
Kisbirtokos, ill. kisbérlő				
1 k, h.-on alul	72.000	1.6	20.000	2.1
1—5 k. h.	1.060.000	25.1	300.000	31.0
5—10 „	605.000	15.5	150.000	16.0
10—20 „	461.000	10.4	110.000	11.6
20—50 „	245.000	5.4	60.000	6.4
50—100 „	42.000	1.0	10.000	1.0
100—200 „	15.000	0.5	5.000	0.5
200— „	8.000	0.2	3.000	0.3
Egyéb	150.000	3.4	—	—
	4.474.000	100.0	956.000	100.0

A közigazgatást nem elégíti ki a népszámlálás keresők, eltartottak és segítő családtagokra való felosztása, amelyhez a népszámlálás technikai okokból kénytelen ragaszkodni. A most kialakuló szociális közigazgatásnak föltétlenül a *család* az egysége, de a korszerű földbirtokpolitika egyre sürgetőbb végrehajtása is családokban kíván gondolkodni. Nem lehet ugyanis alapul venni a földszükséglet kiszámításánál a keresők számát, amikor a 14 éves pásztorgyerek, vagy egy 16 éves nőnemű segítőcsaládtag, csakúgy keresőnek számít, mint az 50 éves, de már nem dolgozó nagyszülő. A fent közölt táblázat semmiképpen sem tart igényt a precizitás elismerése, hiszen a nemek arányának, segítő családtagok számának, sejthető kormegoszlásnak alapulvételével történt durva becslésekről van szó, ahol 5—10 %-os eltérések is lehetséges-

sek. De mégis közöljük a táblázatot, mert az nyomtatékosan felhívja a figyelmet arra, hogy mind a szociális politikának, mind pedig a földbirtokpolitikának a legsúlyosabb problémái az agrárproletariátus és a törpebirtokosság körében keresendők és mindkettő legsürgősebb feladata csakis ezeknek az elemeknek jobb existenciális helyzetbe való emelése lehet. E. P.

A tatai bányavidék.

A községegyesítések körében az egyik legnagyobb jelentőségű kérdés a tatai bányavidék négy összeépült községének: *Alsógallának, Bánhidának, Felsőgallának és Tatabányának* az egyesítése.

A négy község együttesen vett lélekszáma már 1950-ban is 33.146 lélek volt, amelyből 32.765 lélek egyetlenegy összefüggő koncentrikus ipari településben lakott. A település központjában terül el a *a Magyar Általános Kőszénbánya RT.* tatai bányászatának minden fontos bányaműve és ipari létesítménye. A fenti lélekszám, már 1950-ban is azt jelentette, hogy agglomerált településeink közül csupán 15 előzte meg a tatai bányavidéket: Nagybudapest (beleértve a pestkörnyéki városokat is), Szeged, Debrecen, Miskolc, Pécs, Győr, Szombathely, Székesfehérvár, Békéscsaba, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Sopron és Szolnok. A jelenlegi országterületen megelőzi még Kassa, Kolozsvár, Nagyvárad, Szatmár-Németi, Marosvásárhely, Szabadka és Újvidék. Lélekszáma tekintetében tehát a tatai bányavidék agglomerált népessége törvényhatósági városokat is megelőz, a megyei városok közül pedig csupán Szombathely, Békéscsaba és Szolnok belterületi népessége van előtte, a többi mind mögötte marad.

Az a ritka nagy fejlődés, amely úgyszólván egy emberöltő alatt komoly lélekszámot telepített le a Vértes és Gerecse hegységeket elválasztó Galla völgyében, alig egy-két esztendővel a századforduló előtt indult meg, amikor Alsó- és Felsőgalla, valamint Bánhida községek között, az Esterházy féle tatai hitbizomány területén, Alsógalla közigazgatási területén megnyílt a MÁK tatai bányászata. A mai település őseit képező községek összes népessége 1869 és 1890 között alig fejlődött. (5214 lélekről 5.785 főre szaporodott). A bánya megnyitása már 1900-ra 9.657 főre vitte fel a lélekszámot, 1910-ben 22.927, 1920-ban 28.210 és 1950-ban 33.146 volt a telephez tartozó községek együttesen vett lélekszáma. A fejlődés ezután sem állt meg, mert az 1941-es népszámlálás előzetes adatai szerint a négy község együttes lélekszáma: 37.955 fő.

A nagyipari tőke és a feudum találkozása teremtette meg ezt a bányavidéket. Fejlődésére is ez nyomta rá a bélyeget. Ebben pedig a vezető szempont a vállalati érdek volt, amelyet követett a hitbizomány is. A bányavállalat a maga részéről az ipari telepítésben a gazdaságosság elvénél fogva a nagyüzemi koncentrációra törekedett. Ez rendben is van. Nemcsak a bányavállalatnak, hanem az általa foglalkoztatott bányász népességnek, valamint az ahhoz csatlakozó fogyasztási kisiparnak és kiskereskedelemnek is ez az élettere. Arra azonban sem a bányavállalat, sem a hitbizomány nem gondolt, hogy itt a fejlődés következtében egy olyan település áll elő, amely népsűrűségét és lélekszámát tekintve a magyar középvárosok közé fog tartozni. Ennek céltudatos kialakítása már senkinek sem lebegett a szeme előtt. A bányavállalat nem törődött vele, a hitbizomány még kevésbé. A közigazgatás pedig későn vette észre az új ipari táj kialakulását s különben is gyengének bizonyult az ingó tőke és a feudum hatalmasságaival szemben.

Ennek a nemtörődömségnek a következménye lett az egymás-

tól divergáló település. A település térképrajza egy sok nyulványú amőbára emlékeztet. Az egyetlen tömör test a bánya és az ipari üzemek helye. Ebből ágazik szanaszét a település, amelyben a négy község már teljesen összeépült. A településhez hasonló az útviszonyok is. Ez a két fogalom nehezen választható el egymástól. Minden egységes rendezést és tervszerű kialakítást nélkülöző úthálózat jellemzi a bányavidéket, ahol igen sok helyismeret kell ahhoz, hogy annak a tömkelegében tájékozódni lehessen. Ugyanilyen az utak minősége is, mert egy-egy főbb útvonal szakaszai más és más minőségűek.

A négy község határvonalai a természetben nem érvényesülnek. Számtalan példa van arra, hogy az utca egyik házsora az egyik, másik házsora a másik község közigazgatási területére esik. Ennek következménye az a példa nélkül álló eset, hogy a tatabányai község háza Bánhida területén van.

A bányavidéket alkotó községek kérdéseiket egymás nélkül képtelenek megoldani. Egész életük, annak minden megnyilvánulása, egymással összefügg és elválaszthatatlan. Közös intézmények fenntartásával (közös bejelentőhivatal, a bányatelepi részek közös levanteintézménye, egységes telefonhálózat stb.) próbálnak ugyan segíteni a bajokon, de mindez csak félmegoldás. *Nincs más kielégítő közigazgatási megoldás, mint csak a négy község egyesítése és megyei várossá való alakítása.*

A négy községben, a szakigazgatási ágak alkalmazottainak leszámításával, közigazgatási funkciót 13 jegyző és 13 főhivatású munkaező végez. Nem sok azoknak a megyei városoknak a száma, ahol a közigazgatás céljaira, a szaktisztviselőket nem számítva, 26 alkalmazott áll rendelkezésre.

A községek költségvetései a következő keretekben mozognak:

Felsőgalla	240—250.000 P.
Bánhida	125—135.000 P.
Tatabánya	85— 95.000 P.
Alsógalla	30— 35.000 P.

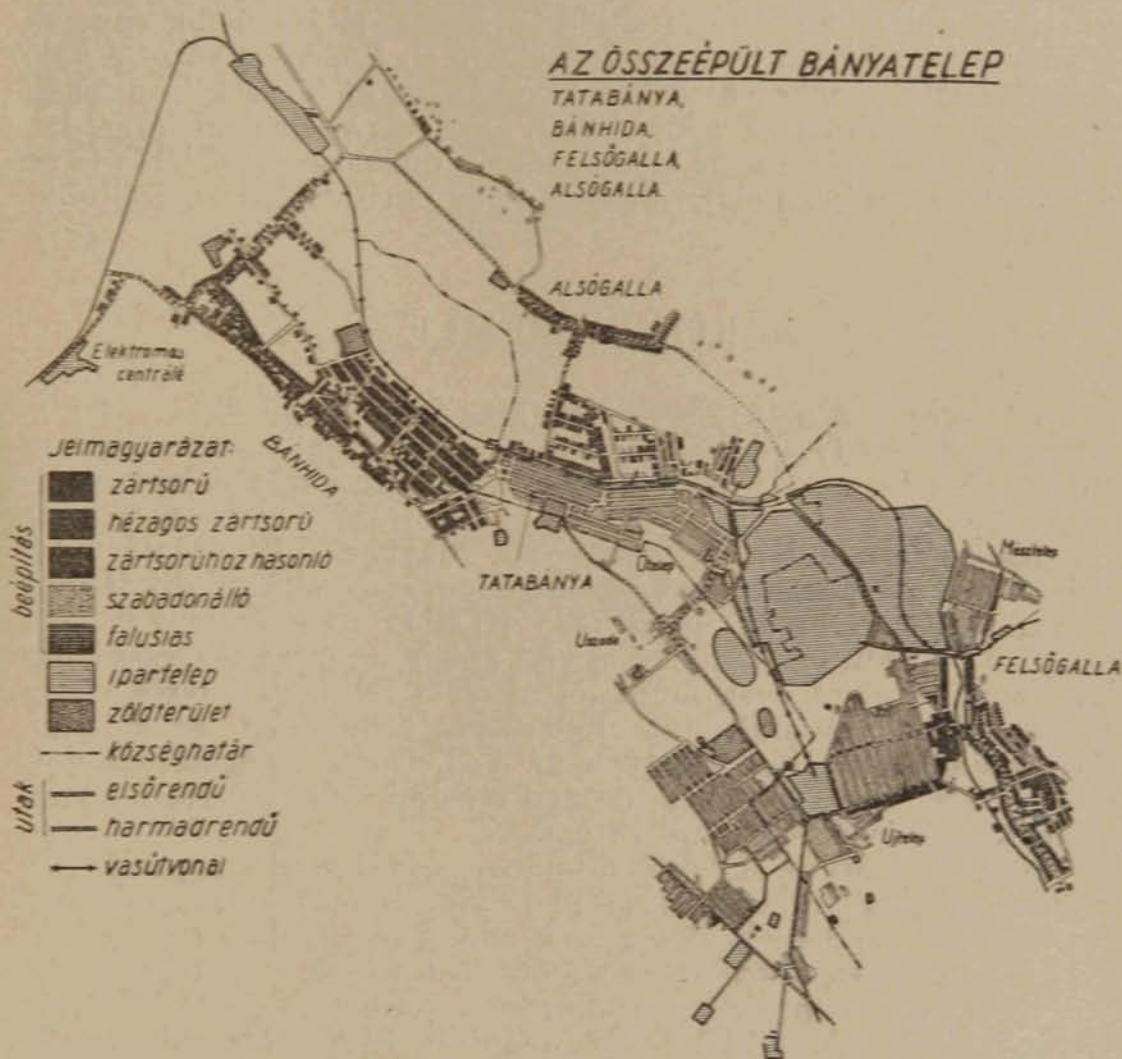
együtt: 480—515.000 P.

Megjegyzendő, hogy a költségvetési keretek aránylag azért ilyen alacsonyak, mert a bányavállalat több feladatot old meg, saját kezelésben, legalább is a magánjogi hatalma alatt álló bányatelepen. Ezenkívül pedig a költségvetés megállapítása körül a bányavállalat minden községben tudja érvényesíteni a maga befolyását. A vállalat szempontjából ez azért fontos, mert a költségvetési hiánynak pótdoból történő fedezése úgyszólván kizárólag csak őt érinti. A vállalat társulati adóinak előírása a négy községre vonatkoztatva felül van a 400.000 pengőn. A társulati adón felül jelentős házadó is terheli a vállalatot. A négy községben a fenti társulati adót nem számítva a községi pótdob alapjául szolgáló egyenes állami adók évi előírási összege 550.000 P. körül mozog. Ezek az összegek, hozzájuk véve a községeknek átengedett adókat (kereseti adók, fogyasztási adók, forgalmi adórészesedés stb.),

az jelentik, hogy az egyesítés után a megyei városi feladatokról a tatabányai bányavidék igen szolid alapokon nyugvó módon képes gondoskodni.

Már a jelenlegi költségvetési keretek is komolyak. Ezt 1938-ban 10 megyei város nem érte el, Pedig a bányavidék költségvetése csak nagyközségi szervezetre volt alapozva, általában alacsony pótdózsázalékokkal.

A városiasodásnak technikai alapfeltételei a bányavidék nagy-

részére, részben egészére biztosítva vannak. Mind a négy község elektrifikálva van. A bányatelepen a bányavállalat saját vízvezetéke működik, amely Felsőgalla vízellátását is biztosítja. Alsógallának és Bánhidának a megievvő víznyelbe való bekapcsolása nagyobb nehézséget nem jelenthet.

A négy község egyesítése és megyei városba való foglalása mind pénzügyileg, mind technikailag járható út. Az egyesítés és a megyei várossá való átalakítás ellen csak rosszul felfogott magánérdekekből lehet érvet felhozni, de közérdekből nem. A terület egységes és városi fokon álló közigazgatása, az elsőfokú közigaz-

gatási hatóság helybelisége (jelenleg a főszolgabíró Tatán székel), a település rendjének, az útnálózatnak, a technikai fejlődésnek egységes és tervszerű irányítása mind a bányavidéken lakó népesség, mind pedig az ország szempontjából vitathatatlanul közérdek. Emellett még a jogos magánérdeknek is vissza kell vonulnia. Hozzá kell még vennünk azt a körülményt is, hogy a tatai járás lélekszáma (1930-ban 71.740 fő) kb. kétszeresét teszi ki a magyar járások átlagos lélekszámának (35.000—37.000 lélek.) Ez annyit jelent, hogy a bányavidék lélekszáma egy járás lélekszámát teszi ki. Ilyen nagy tömeg jó és eredményes igazgatása pedig egy sok létszámú járási keretben nem képzelhető el. A megyei várossá való alakulás tehát azokat a szakigazgatási ágakat (árvaszék, mérnök stb.) is közelebb hozza a községhez, amelyek a jelenlegi járási keretben rendelkezésre nem állanak és ily módon a tatai járás is az átlagos méretre fog a mai aránytalan nagy méretről visszazállni.

K. I.

KÖNYVSZEMLE.

Fél Edit: **Kocs 1936-ban.** Néprajzi monográfia. Bp. 1941 8 r. 228 old. Pázmány Péter tudományegyetem Magyarástudományi Intézetének kiadása a Magyar Közigazgatástudományi Intézet támogatásával.

Annak a munkának, amelyet a Magyar Közigazgatástudományi Intézet igazgató professzora, Magyar Zoltán indított meg a tatai járásban, egyik új és igen jelentős eredménye Fél Edit könyve. Fél Edit tevékeny részt vett abban az intézeti törzsgárdában, amely hosszú évek munkájával tárta fel a tatai járás viszonyait és részletkutatásainak eredményét tartalmazza ez a kötet. Munkájának általános vázlata már megjelent a „Közigazgatás és az emberek” című kötetben, de ami ott csak jellemző részlet volt, az itt kidolgozott és kimunkált egész.

Néprajz alatt az emberek általában színes viseletre, jellegzetes textilháziiparra, különös csengésű zenére és más gyöngyösbokrétás dolgokra gondolnak. Pedig ezek csak külsőségek, amelyek mögött a nép lelkének önálló és sajátos kultúrkinccse rejlik.

Kocs maga néprajzilag nem érdekes terület. A polgáriasultság eléggé magas fokán álló északdunántúli, illetve kisalföldi falu, ahol a fentebbi néprajzi érdekességek csak abban találhatóak meg, ami volt és nem abban ami van.

Ez azonban nem jelenti, hogy nem érdekes a ma. Legföljebb csak más képen és más szempontból bír érdekességgel. Ez az érdekesség pedig abban rejlik, hogy az állami és társadalmi élet és ennek organizációi miként váltják fel a régi falusi társadalmi organizmust. Ezt a folyamatot általában a fentebb már említett polgárosodási folyamatnak szokás nevezni. Ennek a folyamatnak lehetnek káros és előnyös velejárói. Vezethet ez a folyamat a nép szellemi és biológiai szintjének emelkedésére, de vezethet a süllyedésére is. Mindkét jelenség azonban a társadalom, az állam szempontjából

hallatlan nagy jelentőségű, mert mind az emelkedés, mind a süllyedés nem csak egy falunak, hívják azt Kemsének, Kocsnak vagy akár Kiskőrösnek, a kérdése, hanem az egész országnak, az egész nemzetnek.

A közigazgatás számára pedig egyenesen nélkülözhetetlen a ma néprajzának ismerete. A közigazgatásnak emberekkel kell dolgoznia, hogyan dolgozzék akkor velük, ha nem ismeri őket. Ennek az ismeretnek az útját, ennek az ismeretnek a problematikáját és ennek az ismeretnek tanulságait mutatja be Fél Edit Kocson. Amit ad, Kocs teljes képe. Kiindulva a multból és elérkezve a máig. Tanulmányában minden benn van. Akár a tárgyi, akár a szellemi kultúrkincset keressük, akár pedig a társadalmi szerkezetek belső átalakulását, mind megtaláljuk benne. Munkája példát mutató és haszonnal forgatható mindenki által. Gazdag anyagát bő adattár, 72 ábra, 8 antropologiai fénykép és 25 kotta egészíti ki.

Kiss István.

Vármegyei szociális jelentések.

Együttes ismertetés a következő művekről:

Soproni Elek, A kultúrsarok gondjai. Budapest, 1940. A Magyar Társaság kiadása.

Vitéz Nádújfalvy József, Somogy megye szociális és gazdasági helyzetképe, 1939.

Török László, Bács megye szociális helyzete, 1939.

Vizy András, Zalavármegye szociális feszültsége, 1940. Különnyomat a Szociális Szemle 1940. évf.-ből.

Közvetlenül azután, hogy a társadalomtudományi irodalmunkban föltétlenül fordulópontot jelentő „falukutató” áramlat lezajlott, 1938-ban a belügyi kormányzat fiatal szociális irányú képzettséggel rendelkező szociális tanácsadókat nevezett ki a vármegyékhez. Feladatuk a szociális helyzetnek elfogultságtól mentes feltárása volt. Ehhez azonban nem adatott meg az egységes módszer, amellyel a legkülönbözőbb felkészültségű és igényű szociális tanácsadók mégis egyenértékű munkát produkálhattak volna. Csak a fenti négy munkából ítéltünk erre vonatkozólag, mert csak ezek jelentek meg nyomtatásban, de feltehetjük a kérdést, hogy vajjon a ki nem adott jelentések között milyen színvonalbeli különbségek lehetnek?

A felsorolt négy munka közül messzi kimagaslóan *Soproni Elek* könyve a legértékesebb. Szinte hihetetlen, hogy az alig másfél év alatt, úgyszólván segítség nélkül fel tudta dolgozni a könyvében közreadott hatalmas anyagot, valóságos szociális monográfiát Sopron vármegyéről. Amellett a minden részletre kiterjedő adatait világosan adja elő, úgyhogy azokból bárki meríthet. Ézzel kapcsolatban külön ki kell emelni 23 községi részletesű térképet, amelyeken keresztül a legmodernebb és legjobb kifejezőeszközt használta. Nagyon szépen érvényesül munkájában a tájszempon, a lehetőségek és valóságok viszonyát sehol

sem erőltetve, mindenütt az élethől merítve vázolja. Külön ki kell emelnünk a jóindulatúan reformálni akaró, mindig a valóság talaján mozgó szándékot, amely amellet a kellően lojális hangnemet is mindvégig megőrzi. Amikor ezt írjuk, elsősorban a részletesen közölt, alaposan kidolgozott vármegyei földreform-tervezetere gondolunk. Ime lehet haladó-módra gondolkozni és tervezni, anélkül, hogy szükségszerűen beleütközzenek a hatalom retorzióiba.

Vitéz *Nádújfalvy* könyve legalább annyi szorgalommal készült, mint Sopronié, de sokkal kevésbé átütő erejű. Ez azért van, mert szinte reménytelenül küzd a sokszor értéktelen statisztikai alapanyaggal, amellyel különben igényes céljai vannak. Produktivitási, intenzitási indexeket akar pld. kidolgozni. De legfeljebb járási eredményekig jut, ami távolról sem elegendő, hiszen az élet a községekben zajlik, onnan kellene többet merítenie. Ettől eltekintve el kell ismernünk, hogy általánosabb érvényű javaslatok kitűnőek és könyve, mint részletesen feldolgozott statisztikai adattár is nagyon hasznos.

*Török László*nak csonka Bács-Bodrog vármegye csekélyszámú községével jóval könnyebb feladata volt, mint társainak. Ehhez képest puritán tömörségű jelentése nagyon alapos, instruktív, de statisztikai és leíró jellegénél fogva valahogy hiányzik belőle a problémáknak olyan mély feltárása, hogy abból már a javítási sokra is indításokat lehessen kapni.

Ezzel szemben *Vizy András* rövid beszámolójának tömörsége már túlzottnak mondható. Szerencséje, hogy az a terület, ahol dolgozott, Zala megye, a szociális feszültségtől annyira terhes, hogy az a néhány jellemző statisztikai adat, amit községi részletességgel közöl, valóban magától beszél. (Pl. mezőgazdasági nép-sűrűség, vándormozgalom stb.) Viszont koncepciója és javaslatok távolról sem állanak arányban azokkal a súlyos problémákkal, amelyekkel megyéje küzd.

E.

A KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY
1941. ÉVFOLYAMÁNAK MELLÉKLETEI.

A KÜLFÖLDI JOGFEJLŐDÉS FORRÁSANYAGA.

Rendelet a román alkotmány és közigazgatás módosításáról.¹

A 5064. sz. rendelet-törvény Mihály Gyulafehérvári Nagypajda Románia trónján való örökösödésének szabályozásáról.

Ion Antonescu tábornok, a Román Állam Feje és miniszterelnök,

tekintettel az 1940. szeptember 5-i 5.052. sz. rendelet-törvény előírásaira, az 1940. szeptember 5-i 5.053. sz. rendelet 1., 2/g. és 3. cikkeire;

tekintettel Őfelségének II. Károly királynak a trónról 1940. szeptember 6-án történt lemondására;

tekintettel igazságügyminiszterünk 1940. szeptember 6-i 120.737. sz. előterjesztésére;

tekintettel arra, hogy Őfelsége Hohenzollern Sigmaringen II. Károly király egyenes és törvényes férfi leszálló ágbeli trónörököse Őfelsége Mihály Gyulafehérvári Nagypajda;

a fentemlített rendelet-törvények által és a Román Nemzet nevében ránkruházott hatalomnál fogva,

elrendeltük és elrendeljük:

I. cikk. Őfelsége Gyulafehérvár Nagypajdája azoknál a jogoknál, címeknél és előjogoknál fogva, amelyek Őt illetik és amelyeknek, mint Románia trónjának utódja örvend, e rendeletben feltüntetett feltételek sze-

rint le fogja tenni a hűségesküt és ezáltal I. Mihállyá, Románia királyává válik.

II. cikk. A hűségesküt Őfelsége a Román Állam Fejének és miniszterelnökének, Románia Patriarchájának és a Semmitőszék elnökének jelenlétében fogja letenni.

III. cikk. A hűségeskü tartalma a következő: „Hűséget esküszöm a Román Nemzetnek. Esküszöm, hogy szentül megőrzöm az Állam törvényeit. Esküszöm, hogy megőrzöm és megvédem az Állam létét és Románia területi épségét. Isten engem úgy segítjen“.

IV. cikk. Az alaptörvényeknek e rendelet tartalmával ellentétes bármely rendelkezése hatályát veszti.

Kelt Bukarestben, 1940. szeptember 6-án.

Ion Antonescu tábornok,
a Román Állam Feje
és miniszterelnök.

Ion V. Gruia,
igazságügyminiszter.

¹ A jogszabályok fordításának munkájában *Gyallay-Pap Domokos,* kolozsvári egyetemi gyakornok működött közre

A 3067. sz. királyi rendelet az államhatalom gyakorlásáról.

I. Mihály, Isten kegyelméből és a Nemzet akaratából Románia királya, a mai és a jövő nemzedékeknek üdv:

Tekintettel az 1940. szeptember 5-i rendelet-törvények előírásaira, elrendeltük és elrendeljük:

I. cikk. Ion Antonescu tábornok, miniszterelnök urat, a Román Állam vezetésére teljhatalommal ruházzuk fel.

II. cikk. A király a következő királyi előjogokat gyakorolja:

- a) ő a Legfőbb Hadúr;
- b) joga van pénzt veretni;

c) román kitüntetések adományoz;

d) nagyköveteket és követeket fogad és küld;

e) jóváhagyja az alaptörvények módosítását és kinevezi a teljhatalommal felruházott miniszterelnököt.

III. cikk. Az Állam minden más hatalmát a miniszterelnök gyakorolja. Kelt Bukarestben, 1940. szeptember 6-án.

Mihály.

*Ion Antonescu tábornok,
miniszterelnök.*

Királyi rendelet Románia nemzeti légionárius állammá nyilvánításáról.²

I. Mihály Isten kegyelméből és a Nemzet akaratából Románia királya, a mai és a jövő nemzedékeknek üdv:

Elrendeltük és elrendeljük:

I. cikk. A Román Állam Nemzeti-Légionárius Állammá lesz.

II. cikk. A Légionárius Mozgalom az új Államban az egyetlen elismert mozgalom, amelynek célja a román nép erkölcsi és anyagi felemelése és teremtmő erőinek kifejlesztése.

III. cikk. Ion Antonescu tábornok

úr a Légionárius Állam Vezetője és a Légionárius Rendszer Feje.

IV. cikk. Horia Sima úr a Légionárius Mozgalom Vezetője.

V. cikk. A jelen magas rendelet keltével minden testvérharc megszűnik.

Kelt Bukarestben, 1940. szeptember 14-én.

Mihály.

*Ion Antonescu tábornok,
a Román Állam Vezetője
és miniszterelnök.*

A 3219. sz. rendelet-törvény a királyi helytartóságok megszüntetéséről és a megyei prefekturák újjászervezéséről.

Ion Antonescu tábornok, a Román Állam Vezetője és miniszterelnök,

látva az igazságügyminiszter úr 1940. évi 129.505. sz. előterjesztését;

az 1940. szeptember 5-i 3.052 sz. és szeptember 7-i 3.072. sz. rendelet-törvények rendelkezései alapján,

elrendeltük és elrendeljük:

1. Az 1938. augusztus 14-i közigazgatási törvény által létesített tartományok megszűnnek.

2. Jelen rendelet-törvény hatályánál fogva, a megyék a területi beosztás alapjaivá válnak, visszanyerve jogi személyiségüket.

A megyei hivatalokat a belügyminisztérium rendeleti úton fogja megállapítani.

A prefektus megyéjében a kormány és a belügyminisztérium képviselője s a megyei igazgatás főnöke.

3. A belügyminisztérium 1941. áp-

² Forrásainkban hiányzik a rendelet száma.

rilis 1-ig újjá fogja rendezni a jelenlegi megyék területét, figyelemmel az általános és helyi érdekekre.

4. A prefektusi kinevezésre pályázóknak meg kell felelniök a közalkalmazottakról szóló törvény által a közhivatalokba való kinevezéshez megkívánt általános feltételeknek és egyetemi oklevéllel kell rendelkezniök.

A prefektust rendelettel nevezik ki, a belügyminiszter előterjesztése alapján. Kicserelni és visszahívni szintén rendelet útján lehet.

5. A prefektus nem foglalhat el semmilyen más, az állam, megye, község, köz- vagy közhasznú intézmény által javadalmazott állást.

A prefektus nem űzhet valamely szabad foglalkozást, nem vehet részt mint igazgató, felügyelő vagy tisztviselő magán-, kereskedelmi, ipari, pénzügyi társaságok, szövetkezetek vagy népbankok tanácsaiban; nem kereskedhetik, nem vehet földet haszonbérbe; nem köthet munkavállalási szerződést, nem kezelheti azoknak ügyeit és vagyonát, akik összeköttetésben állanak a hivatallal, amelyet betölt; nem választható a Nemzet vagy a foglalkozási testületek képviselőjévé.

6. A prefektus fizetését a belügyminisztérium költségvetésében kell előirányozni.

7. A prefektus feladatai, a közigazgatási törvény 99—101. cikkeiben felüntetettek kivül, a következők:

a) a megye érdekeit a törvények és rendeletek által megállapított szabályok szerint gondozza;

b) a megyét személyesen vagy megbízottja által képviseli a bíróságok előtt, aláírja a megye nevében kötött szerződéseket és bármely jog megőrzéséhez szükséges bármilyen ténykedést elvégez;

c) elkészíti a megye költségvetését és a költségvetésben szereplő hitelek erejéig jóváhagyja a megyei igazgatóhoz szükséges kifizetéseket, alkalmazkodva az állami számviteli törvényhez;

d) a községek és a nem megyeszékhely városok feletti ellenőrzést és gyámkodást gyakorolja;

e) a megyei tisztviselőket és a jegyzőket kinevezi, előlépteti, beosztja, a szolgálatból elbocsátja és a

közalkalmazottakról szóló törvényben meghatározott feltételek mellett fegyelmi büntetéseket szab ki rájuk, a hivatalfőnöki fokig bezárólag.

Ujabb rendelkezésig, a fegyelmi bizottságokat a megyei közigazgatás tisztviselőivel szemben megillető hatáskör a prefektusra száll át;

f) joga van a havi fizetés felét meg nem haladó pénzbírsággal sújtani a községi polgármestert és az alpolgármestereket, a megyeszékhelyeken és a törvényhatósági jogú városokban lévők kivételével;

g) összeköttetésben áll a minisztériumokkal a tőlük függő kérdésekben és kötelessége felülvizsgálni az alája rendelt hivatalok működését, jelentést készítve havonta és a miniszterek kérésére.

Kivételt képeznek a honvédelmi, az igazságügyi és a külügyminisztériumoktól függő hivatalok, a felsőoktatási intézmények, az önálló állami egyedáruságok és a kereskedelmi igazgatóságok, amelyeket a prefektusnak nem áll jogában felülvizsgálni.

A prefektust értesíteni kell a megyéje területén bármelyik minisztérium vagy központi hivatal által elrendelt minden vizsgálatról, a fentemlített intézményekre vonatkozó kivételével. A prefektus a vizsgáló szerveknek a vizsgálatok tárgyáról írott nyilatkozatot ad és a vizsgáló szervek által kihallgatható.

A prefektusnak jogában áll vizsgálatot kérnie a megye közviszonyairól, amely kérését a belügyminisztériumon keresztül kell előterjesztenie;

h) joga van rendelkezéseket kiadni az általános és megyei közigazgatási törvények és szabályrendeletek alapján.

A rendelkezéseket közölni kell a belügyminisztériummal.

A közegészségi, állatorvosi, közmunka, mezőgazdasági stb. ügyekre vonatkozó rendelkezéseket a prefektus az illető hivatalok főnökeinek véleményezése alapján adja ki és velük ellenjegyezteti.

Á rendelkezések csak azután válnak végrehajthatókká, miután kihirdetés és közzététel által köztudomásra jutottak;

i) behajtja az összes közszolgáltatá-

sokat és rendelkezik az adók, díjak és illetékek hova fordításáról, a törvény által megállapított korlátok között;

j) kölcsönöket vesz fel a megye számára és rendelkezik az ingatlan-elidegenítésekről és adományozásokról, a vásárlásokról, cserékről, engedélyekről, adomány- és hagyatékelfogadásokról, egyezségekről, joglemondásokról és jogelismerésekről, ha értékük nem lépi túl a rendes jövedelmek költségvetésének huszadrésztét;

k) teljesíti a törvények és szabályrendeletek által rá rótt minden köteleiséget.

8. A prefektusnak teljes kezdeményezési joga van a maga hatáskörén belül és a megyét teljes szervezési szabadsággal, saját felelősségére vezeti, az érvényben levő törvények tiszteletbentartásával.

A belügyminisztérium a prefektusok döntéseit és rendelkezéseit nem függesztheti fel, illetve nem vonhatja vissza, csupán törvényt sértés, vagy hatásköri túllépés, vagy az általános közrend veszélyeztetése esetében.

9. A királyi helytartó által gyakorolt gyámkodás és ellenőrzés a belügyminisztériumra hárul át.

10. Minden megyei prefekturán egy alprefektus fog működni, aki a belügyminisztérium által kinevezett és költségvetéséből fizetett állami tisztviselő.

Az alprefektusi kinevezésre pályázóknak meg kell felelniök a közalkalmazottakról szóló törvény által a közhivatalokba való kinevezéshez megkívánt általános feltételeknek és egyetemi oklevéllel kell rendelkezniök.

Az alprefektus mindenben a közalkalmazottakról szóló törvényben foglalt rendelkezéseknek van alávetve.

11. Az alprefektus feladatai a következők:

a) a prefektus nevében végzi a megye összes hivatalainak ellenőrzését és felügyeletét, utasításokat ad, egyeztetési és összhangba hozza működésüket;

b) a prefektus nevében aláírja a prefektura levelezését;

c) jogszerinti tagja az összes, bármiféle szervezésre, valamint a megyei szabályrendeletek elkészítésére hivatott bizottságoknak;

d) minősítési jegyeket ad a személyzetnek;

e) ellát minden más, a törvényekben, szabályrendeletekben és utasításokban előírt feladatot;

f) hasonlóképpen ellátja az alprefektus a prefektus által ráruházott feladatokat.

12. A prefektus mellett, mint tanácsadó szerv, megyei tanács működik, amelynek tagjai: a megyei főorvos, a megyei állatorvos, a pénzügyigazgató, a megyei főmérnök, a megyei építész, a megyei ügyész, a megyei tanfelügyelő, a megyei mezőgazdasági hivatal igazgatója, a helyi törvényszék ügyészségének főnöke, a különböző minisztériumok helyi felügyelői, a román egyházak esperesei, a megyében legtöbb hívet számláló kisebbségi egyház legmagasabb rangú papja, a csendőrlégió parancsnoka és a leghosszabb szolgálati idővel bíró középiskolai igazgató.

Ez a tanács, mint tanácsadó szerv, a prefektus által szakok szerint összehívott csoportokban működhetik.

Ebben a tanácsban teljesített szolgálatok kötelezők és ingyenesek.

13. A tartományok összes javait, a jelen rendelet-törvény keltétől számított 20 napon belül szét kell osztani a megyék között.

Hasonlóképpen szét kell osztani e határidő alatt a megyéket illető bármiféle szerződéses kötelezettségeket és a megyékre hárulnak a tartományoknak azok a jogai és kötelezettségei, amelyek ezekből erednek.

14. Mindazokat a szerződéses kötelezettségeket, amelyek túllépik egy megye fizetési lehetőségeit vagy érdekét, a belügyminisztérium fogja teljesíteni, egy közös, a tartományok jövedelmeiből létesített alapról, a jelen rendelet-törvény 20. cikkében megjelölt feltételek szerint.

15. Jelen rendelet-törvény keltétől számított egy hónapon belül minden megye leltárt készít azokról az ingó és ingatlan javakról, követelésekről stb. és kötelezettségekről, amelyekkel rendelkezik.

A leltár két példányban készül: az

egyik a pénzügy- és leltárügyi minisztérium számára, a másik a belügyminisztérium számára.

A leltárt a határjelző tervrajz, valamint a leíró és becslő iratok egészítik ki.

Minden pénzügyi év végén meg kell állapítani az összes felmerült változásokat és közölni kell ezeket a belügy- és a pénzügyminisztériummal.

A leltárt az ellenőrző szervek felülvizsgálják.

A prefektus hivatalba lépésekor köteles meggyőződni a leltárba felvett ingók és ingatlanok meglétéről és állapotáról.

16. A megye minden szerződés-kötése csak nyilvános árlejtés alapján történhetik, az állami számviteli törvény feltételei szerint; kivételt képeznek a jelen rendelet-törvény 7. cikkének j) pontjában felsorolt, valamint az állami számviteli törvényben meghatározott esetek, ha sürgősség forog fenn.

17. A tartomány irattárát szét kell osztani az illető megyék között.

Az ilyen módon szét nem osztható irattárát arra a megyére kell bízni, amelyben a tartomány székhelye volt.

18. A tartományok tisztviselőit az illető megyékhez kell beosztani, figyelemmel minden megye szükségleteire és amennyire lehetséges, a tisztviselők származására is.

Tekintettel a belügyminisztériumra rótt új köteleességekre, a helytartóságokon működött tisztviselők szükséges része a minisztériumba rendelhető be vagy helyezhető át.

A tartományi tisztviselők beosztását jelen rendelet-törvény keltétől számított 20 napon belül fogja elvégezni tartományonként egy bizottság, amelynek elnöke a belügyminisztérium által erre kijelölt közigazgatási főfelügyelő, segítői a személyzeti igazgató és a jogvitás ügyek osztályának főnöke.

19. A tartományok mellett lévő minisztériumi felügyelőségek az illető minisztériumok hivatalaivá lesznek.

20. A tartományok melletti racionalizálási bizottságok beszűntetik tevékenységüket és munkálataikat beterjesztik a belügyminisztérium mel-

lett levő legfelsőbb racionalizálási bizottsághoz.

21. A tartományok jövedelmeit a következőképpen kell megosztani:

a) a tartományokat illető mezőgazdasági adót a Takarékpénztárnál kell letenni külön számlára és ez a közös alapot fogja táplálni;

b) a többi jövedelmet a megyék javára kell behajtani.

22. A mezőgazdasági adó jövedelméből egy közös alap fog létesülni, amely a 14. cikkben feltüntetett költségek fedezésére, valamint a veszteséges mérlegű megyék segélyezésére fog szolgálni.

23. A megyék saját költségvetéseket fognak alkotni az 1940. október 1-től 1941. március 31-ig terjedő időszakra, a tartományi költségvetésekben feltüntetett bevételi és kiadási becslések alapján, figyelembe véve a területi változásokat. Ezek a költségvetések, amelyeket a jelen rendelet-törvény keltétől számított 20 napon belül kell elkészíteni, a belügyminisztérium jóváhagyása alá esnek.

24. A 21. és 22. cikkben említett megosztások belügyminisztériumi határozattal fognak történni, a jelen rendelet-törvény kihirdetésétől számított legfeljebb 30 napon belül, a volt királyi helytartóságokon létesített, a fenti 18. cikkben megjelölt bizottságok javaslatai alapján.

25. Be kell vezetni a megyék és a megyeszékhely-városok előzetes ellenőrzését.

Ezt a pénzügyminisztérium által az állami vagy helyi közigazgatási tisztviselők közül kinevezett kiadásellenőrök fogják gyakorolni, akik egyetemi szaktanulmányokat végeztek.

Az előzetes ellenőrzést az állami számviteli törvénynek és az Állami Számvevőszék szervezeti törvényének megfelelően fogják keresztülvinni.

A láttamozás megtagadásával szemben felfolyamodással lehet élni a belügyminisztériumhoz, amely dönteni fog.

Bukarest törvényhatósági jogú város ellenőr-tanácsosa különleges törvénynek megfelelően fog működni.

26. A tartományok ügyvitelének felszámolását a tartományi vezértitkárok fogják elvégezni, a jelen ren-

delet-törvény kihirdetésétől számított két hónapon belül.

Eddig az időpontig az állami számviteli törvénynek megfelelően le kell zárni a költségvetés foganatosítási számláját, amelyet a Magas Állami Számvevőszék elé kell terjeszteni felülvizsgálat, megítélés és a felmentés megadása végett.

27. A jelen rendelet-törvény 15. és 18. cikkében a tisztviselők és javak megosztására előírt 20 napos határidő lejártá után, a királyi helytartók átadják a szolgálatot a tartományi vezértitkároknak, akik korlátolt számú tisztviselővel együtt folytatni fogják a minisztérium utasításai szerint az ügyvitel teljes felszámolását, a 26. cikkben foglaltaknak megfelelően.

A fenti 26. cikkben megállapított két hónapi határidő lejártá után, a

tartományi vezértitkárokat a belügyminiszter máshová oszthatja be vagy megszüntetheti szolgálatukat.

28. A belügyminisztérium határozattal szabályozhatja a jelen rendelet-törvény alkalmazásához szükséges intézkedéseket.

29. Az érvényben levő törvényeknek és szabályrendeleteknek a jelen rendelet-törvénnyel ellentétes minden rendelkezése egyszersmindenkorra hatályát veszti.

Kelt Bukarestben, 1940. szeptember 21-én.

Ion Antonescu tábornok,
a Román Állam Vezetője
és miniszterelnök.

Const. Petrovicescu tábornok,
belügyminiszter.
Mihai Antonescu,
igazságügyminiszter.

A GÁZ

A HÁZTARTÁS és AZ IPAR

LEGGAZDASÁGOSABB "TÜZELŐANYAGA,"

GYORS, TISZTA és OLCSÓ!

Díjtalan költségvetéssel, felvilágosítással és tanáccsal készséggel szolgálnak a Gázművek Városi Irodái. Központi Városi Iroda: VII. Rákóczi-út 18. Tel: 228-228. Budai Városi Iroda: I. Alagutca 3. Telefon: 150-110. Ujpesti kirendeltség: Ujpest, Király-u. 1. Telefon: 294-661.

Díjtalan gyakorlati bemutató előadások minden kedden és pénteken délután 5 órakor a VI. Vilmos császár-út 3., I. emelet bemutató és előadó helyiségeiben.

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET KIADVÁNYAI:

Ára:

1. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása. 1930. Elfogyott.	
2. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének biztosítása. 1931. Elfogyott.	
3a. Hantos Gyula: A magyar közigazgatás területi alapjai. 1931. Elfogyott.	
3b. Hantos Gyula: Administrative boundaries and the rationalisation of the public administration. 1932.	10 P
4. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálásának programja. 1932.	1 „
5. Mártonffy Károly: A szabatos törvény. 1932.	4 „
6. Fluck András: A budapesti közhivatali kézbesítő szolgálat. 1932.	2 „
7. Kiss István: A magyar tanyai közigazgatás. 1932. Elfogyott.	
8. Martonyi János: A közigazgatási bíráskodás és legújabbkori fejlődése. 1932. Elfogyott.	
9. Julier Ferenc: A vezérkarok szervezete és működése. 1932.	1 „
10. Vitéz Guothfalvy-Dorner Zoltán: A nemzeti gazdasági tanácsok. 1932.	1 „
11. Magyary Zoltán: The rationalisation of the Hungarian public administration. 1932.	1 „
12. Magyary Zoltán: Scientific management in public administration. 1933.	2 „
13. Kodifikációs törekvések. Vladár Gábor, Magyary Zoltán, Mártonffy Károly és Oszwald István tanulmányai. 1933.	2 „
14. Göbel József: Anyagbeszerzés. 1933.	2 „
15. Magyary Zoltán: A Magyar Közigazgatástudományi Intézet. 1934.	4 „
15a. Magyary Zoltán: The Hungarian Institute of Public Administration. 1934.	1 „
15b. Magyary Zoltán: L'Institut Hongrois des Sciences Administratives. 1934.	1 „
16. Szöllősy Zoltán: A közegészségügyi törvények egységes szerkezete. 1935.	4 „
17. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. 1935.	4 „
18. Kiss István: Csongrád megyei város közigazgatása. 1935.	
19. Alsó László: A községi szervezés alapelvei. 1935.	6 „
20. Mártonffy Károly: A közszolgálat utánpótlása. 2. kiad. 1937.	5 „
21. Meznerics Iván—Torday Lajos: A magyar közigazgatás szervei 1867—1937. 1937.	8 „
22. Valló József: Közigazgatási eljárás. 1937.	4 „
23. Menczer Károly: A francia és az olasz államtanács szervezete és működése. 1937.	3 „
24. Drágffy Miklós: Az önkormányzat multja és jelene Franciaországban. 1937.	3 „
25. Magyary Zoltán: Közigazgatási vezérkar. 1938.	1 „
26. Vecseklőy József—Horváth Kálmán—Menczer Károly: Világvárosok közigazgatása. 1938. Elfogyott.	
27. Magyary Zoltán: Bulletin No 1. of the Hungarian Institute of Public Administration, 1934—1938. 1939.	1 P
28. Drágffy Miklós: A testületi önkormányzat Franciaországban. 1939.	5 „
29. Martonyi János: A közigazgatás jogszerűsége a mai államban. 1939.	4 „
30. Magyary Zoltán—Kiss István: A közigazgatás és az emberek. 1939.	20 „
31. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. II. rész. 1940.	4 „
32. Valló József: A service public eszméje a mai francia közigazgatási jogban. 1940.	5 „
33. A szociális vármegye. 1941.	10 „
34. Valló József: A hatályos jogszabályok összegyűjtése. 1941.	6 „
— A magyar közigazgatás tükré. 1932.	24 „
— Közigazgatástudomány. Folyóirat. 1938—.	